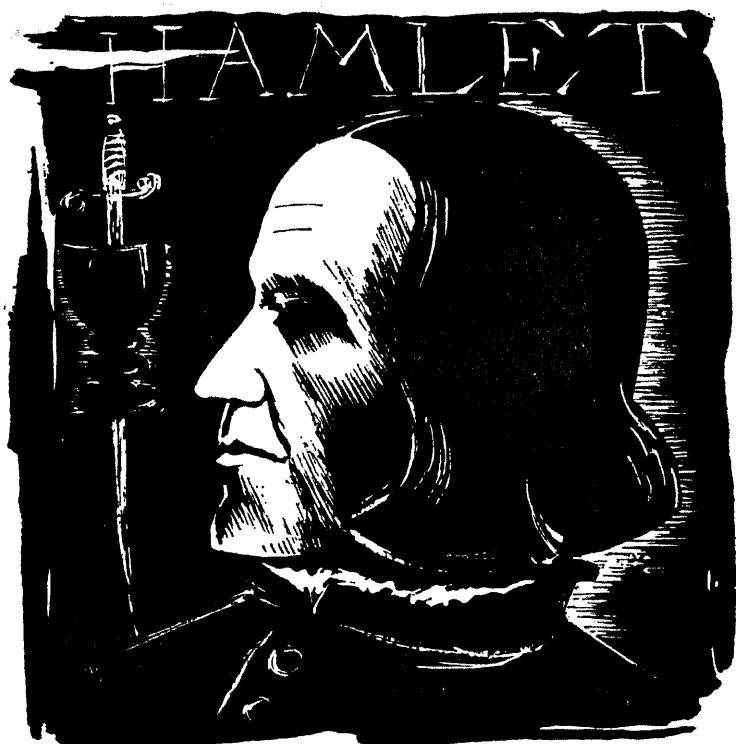

TEATER

Nr. 7 — OKTOOBER 1938

Tarvitage

vorste
ja
konserve!

- Need valmistatakse eksporttapa-
majades puhtast lihast kindla
arstliku kontrolli all
- Müügil kõigis Lihatsentraalides ja
paremates toiduainetekauplustes

Ühing

„EESTI LIHAEKSPORT“

IGATÜÜBILISTE

AUTODE PARANDUSED

Põhjalik järelevaatus ja kõikide osade korrastus, tsilindrite puurimine, kolbide uuendus, üldse kõik auto juures ette-
tulevad tööd tehakse erialaliselt õppinud montööridelt meie
täielisel vastutusel.

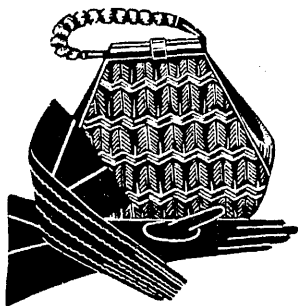
LAKEERIMISTÖÖKODA, sisustatud pritse tehniliseks ja käsitsi
töötamiseks.

VULKANISEERIMISTÖÖKODA, milles välis- kui ka sise-
kummide parandamiseks kasutatakse ainult otse vabrikust
tellitavat värsket materjali. Garanteerime, et meie vulkani-
seerimistööd peavad vastu kummi elua lõpuni.

A-S. „ESTAKLAND'i“

AUTOTÖÖKODA Tallinn, Sadama 11. Telefon 427-65

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Suures valikus

moodsaid käekotte, portfelle ja
reisukohvreid

«Asart»

Viru tän. 5

A. Sarnit

Väike Karja 1, äri 7

Tallinn

O/U RIIETURITE ÜHISKAUBAMAJA

„RÜK“

Tallinn, Suur Karja 19 • Tartu, Aleksandri t. 5

Telefon 455-77

Telefon 16-20

Soovitab sügishooajaks uudiseid kodumaa
ja inglise vabrikulist kostüümi-, ülikonna-
ja mantliriideiks

Küllastaige õõlokaal-restoraani

„DU NORD“

EVALD PALLI

UUDIS
AINO TAIMEVÕI

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

SAAPAVABRIK
STANDARD-NOOL

Tallinn, Vabriku 59. Telefon 464-71

Valmistab igasuguseid jalanõusid ● Alalise suure töö tõttu hinnad mõõdukad ● Tellimised täidetakse täpselt ● Töö kiire ja korralik ●

Nõudke jalanõusid kaubamärgiga **Standard-Nool** !

Nõudke

Nokia kalosse ja botikuid,
Nokia kummist säärsaapaid,
Nokia kummist põrandakatteid,
Nokia jalgratta välis- ja sisekumme,
Nokia kummist masinarihmu,
Nokia kummist voolikuid,
Nokia mitmesuguseid kummikindaid,
j. n. e.

S. K. T. A. S. Nokia's peaesindaja

O. TAMBERG

Tallinnas, Lai 5, kõnetr. 437-35

Tarvitage ja nõudke
saadusi

Termol

Selle kaitsenimetuse all oleme
ilu alalhoidmiseks ja jumes-
tamiseks müügil lasknud:

Termol-hambapasta hamba-
kivi hävitajana,

Termol-suuvesi,

Termol-ledretähiede kreem

Termol-nahakreem,

Termol-puuder,

Termol-kulumpliats,

Termol-huulejumestaja,

Termol-juuksekreem,

Termol-kúúntelakk

„VIKO“

A/S Laboratoorium, Tallinnas

TSEMENTASJADE TÖÖSTUS

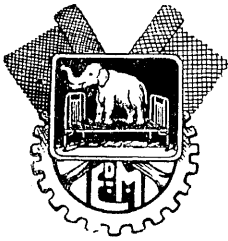
J. VANAVESKI

Asutatud 1911. a.

Tallinn, Oskari t. 11. Telefon 435-54

Jooksev arve: Majaomanikkude Pank

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

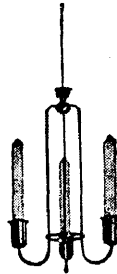

Moodsaid
raudvoodeid,
lastevankreid
ja kärusid

Ed. Möllerson'i
tööstus

Tallinnas

Kopli 10

ARMATUURIDETÖÖSTUS
„REX'i“
MÜÜGIKOHT
TALLINNAS,
VENE 8, II KORRAL

Soovitab moodsamaid
maitserrikkamaid arma-
tuure, laua-, seinalam-
pe, lambivarje jne.

MÖÖBLIÄRI „MODERN“ Tallinn, Viru 13
II kord

Soodsalt ostate ja tellite siit parimat mööblit
Soodsad järelmaksutingimused

Tööstus: Tallinn, Ülase 14,
telef. 450-60

Äri: Tallinn, Viru 13, II kord
telef. 489-40

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulustega „TEATRIT“

Suitsetage kvaliteet inglise sigarette

ELBA
BRISTOL

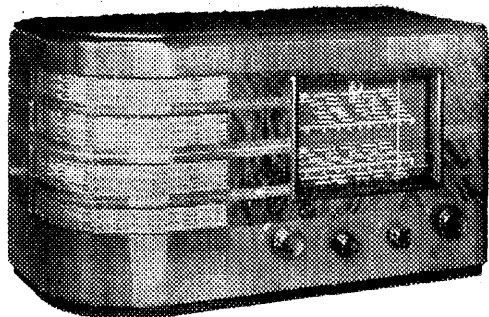
ja

idamaa paberosse

MOKKA

Tubakatehas

H. ANTON JA KO.

Körting, Saba, Suprema
ja inglise KB raadio

Peaesindaja Eestis

Tallinna Manufaktuuri-
ja Kaubandus A/S.

„Raadio-Ladu“

Tallinn, Raekojaplats, Teenri tän. 1,
tel. 426-56

EXPRESS-BAAR **ROOM** RESTORAN-DANCING
FRIGIDAIRE-BAAR

LÖUNAD • ÖHTUEINED • A LA CARTE

Hinnad üldiselt alandatud • Suures valikus sooja baari toite

Igal õhtul KABAREE

VALERIA SISTERS

KIRILLOVI KVINTETT

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Oskar Urgart

Meie draamakirjandus täna, eile ja homme

n äärmiselt ebaseeldivaks ülesandeks — sulg kätte võtta meie draamakirjandusest kirjutamiseks, kui on juba ette teada, et väärtuste poolel ka suurima heatahtlikkuse juures ei ole põhjust pikemaks peatumiseks, kui juba ette on selge, et tuleb tegemist teha masendava hulga teostega, mis enamikus on kirjutatud kunstinoüete seisukohast vaadatuna niütelda kirjaoskamatute katsetajate poolt. Liiatigi kui on veel selge ka see, et kõige valjemalgi kriitikal pole siin nimetamisväärsset mõju ja lõpuks ometi jääb kõik nii, nagu see on olnud varemgi. Sest valjust kriitikast tõepoolest pole olnud puudust juba kakskümmend aastat. Kes on vaevaks võtnud veel kord läbi lugeda kõik need aastaülevaated ja muud sõnavõtnud näitekirjanduse kohta, mis on ilmunud meie ajalehtedes ja ajakirjades iseseisvuse algusest peale, see on võinud kogeda, et ei leidu ainsatki kirjutust, milles kas suurema või väiksema ägedusega ei tungitaks kallale alapärasele draamakirjandusele. Aga ons see piikide murdmine midagi parandanud?! Kas ei süüdistata just nüüd järsemalt kui kunagi varem näitekirjandust kõige elementaarsemategi kunstiliste sihtide silmist kaotamises! Ja kas pole see süüdistus selsamal määral põhjendatud kui viis, kümme või viisteist aastat tagasi!

Väga tihti on siiski ka kõige pessimistlikumad vaatlejad lohutanud end väitega, et tegemist on ainult ajutise seisakuga, kriisiga, mis laheneb peagi kas nii või teisiti. Aga kui kriis kestab viis aastat, kestab kümme ka kakskümmend aastat, siis ei ole see enam kriis, vaid „normaalne“ olukord. Seepärast tuleks olla veelgi „pessimistlikum“, tuleks öieti ilma igasuguse sentimentaalsuseta vaadata asjaoludele näkku ja mitte häbeneneda tunnistamast, et meil draamakirjandust pidevalt areneva iseseisva kunstitiharuna veel ei ole olemaski. Just ei ole olemas, sellest hoolimata, et draama vormi — kui kaasa arvata ka omaaegsed kahekõned — meil on harrastatud juba üle kahesaja aasta. On olemas vaid üksikuid arengulooliselt üksteisega lähemalt sidumata autoreid ja töid, on tegemist vaid oasidena kõrves ja mitte pidevalt asustatud ning kultiveeritud maa-alaga.

Võib väga hästi kujutella meie üldise kirjandusloo kõrval ka iseseisvat eesti värssi või romaani ajalugu, aga mitte kuidagi iseseisvat eesti draama ajalugu. Kas võib näiteks väita, et Raudsepa looming on eesti alapärase draamakirjanduse orgaanilise arengu tulemuseks, et see on tihedalt seotud kas või Kitzbergi dramaatilise toodanguga? Või kas võib ütelda, et Kitzberg, sellasena, nagu me teda omame, poleks üldse kujuteldav ilma Koidula ja teiste varasemate draama vormi kasutajate loomingu? Kas toetuvad Raudsepa „Sinimandria“, „Põrunud aru õnnistus“ või isegi „Mikumärdi“, Tammsaare „Juudid“, Kitzbergi „Libahunt“ ja Vilde „Pisuhänd“ mõnele sellasele varasemale alapärasele dramaatilisele teosele, ilma milleta nende sündimine oleks olnud küsitav?

Kus on „Noor-Eesti“ dramaatiline looming? Mida on annud sel alal „Siuru“? Milliseid silmapaistvaid dramaatilisi teoseid tunneme meie esirealismis ja esinaturalismi ajastust aastaist 1895—1905? Või kus on üldse see ajajärk meie kirjandusloos, kus kogu ajajärgu kunstiline ilme kajastuks niisama selgejooneliselt ja täiuslikult ka draamas, nagu värssi või jutustava proosa alal?

Aga isegi need oasid, mida me leiame draamakirjanduse tihti jäljetuks katkevalt arenguteelt, ei suuda pakkuda kaugeltki nii täiuslikku maitsmisrõõmu kui värssi või

jutustava proosa tipud. August Kitzbergi rohkearvuliste draamatiliste teoste hulgest on üksmeelse tunnustuse osaliseks saanud kõigest üksainus — „Libahunt“. Ta teine esinduslikum drama „Tuulte pöörises“ on tähtsast probleemidest ja nende elulisest rakendamisest hoolimata annud ometi põhjust paljudeks ja ühtlasi küllalt kaaluvaiks etteheiteiks. E. Vilde kolmest draamatilisest teosest on tõsist tähelepanu pälvinud ainult „Pisuhänd“. Hugo Raudsepa toodang oma koguulatuses on tõstnud selle kirjaniku üheks omapärasemaks ja suuremaks kujukse meie uemas kirjanduses üldse, kuid ükskõik missugune Raudsepa teos üksikuna võttes ei ole ometi pääsnud mõjule kui igakülgsest kunstipärane ja täiuslik avaldus. Samuti vähe on peetud iludusvigadest täiesti vabaks olevaks ka muidu nii suure tunnustuse osaliseks saanud Tammsaare „Juuditit“.

Kõige selle järele peaks olema selge, et ka üksikasjadesse laskuv senise algupärase draamakirjanduse vaatlus ei võimalda avastada mingisuguseid kindlaimaid omapära traditsioone, mingisugust ainult eesti draamale omast erilist seadusepärast, mis kõlbaks aluseks meie näitekirjanduse edaspidisele arendamisele. Rohkem kui positiivseid „juhtnööre“ meie tulevikudraama arendamiseks hakkab senise draama süveneval vaatlusel silma neid pidurdavaid tegureid, mis on muutnud meie draama arengu nii hüppeliseks. Kergemini kui see, millised üldtulemused on juba saavutatud, paistab silma see, milliste raskustega maadlevad meie näitekirjanikud, milliste takistuste otsa komistavad nii need, kes on jõudnud ainult keskpäraste tulemusteni, kui ka need, kellele nimed märgivad eesti draamakirjanduse tippe.

Meie näitekirjanduse karakteristlikuma osa ja samuti ka näitekirjandust käsitleva kriitilise materjali veelkordne läbisirvimine ei too ses suhtes küll esile mitte midagi säärast, mis oleks hoopis uus, kuid see viib kindlale veendumusele, et meie draama kiduruse olulisemaid põhjusi on õieti üksainus. Nii näiteks juhtis sellele peakurjusele tähelepanu juba rohkem kui viisteist aastat tagasi Fr. Tuglas — olgugi, et ta seejuures ei lähe avaramate üldistusteni —, kaasaja draamat järgmiselt karakteriseerides: „Nagu meie jutustav kirjandus kipub liiga palju seletama ja kirjeldama, nii on see olnud üldiselt ka meie näitekirjandusega. Psühholoogiliselt motiveeritud ja ühtlasi ometi tasakaalus hoitud tegevust, mis on teatrikunsti esimesi nõudeid, leidub meie draamas nii vähe.“

Etteheited tegevuse vähesuse, selle ebausutava arengu ja muu sellase pärast korduvad arvustuses pidevalt aastast aastasse. Süüdistustest kompositsiooni lõtvuses — mis on olnud eeskätt just tegevuse ülesehitusest — pääseb harva mõni teos. Tammsaare matab „Juuditit“ tegevuse kõneluste — olgugi vaimukate — liigliha alla, kuid lisaks sellele muudab ta ka peategelase karakteri sellaseks, et see enam hästi ei kõlba suurejooneliselt draamatilise tegevuse kandjaks. Nii nagu Tammsaare toetub ka Hugo Raudsepp kõigepealt vaimukale dialoogile ja julgele probleemiarvendusele. Talle ei valmistata raskusi ka teravalt omapäraseid tüüpe esitada, kuid sündmustiku lahendamiseks on ta tihti sunnitud kasutama võtteid, mis mõjuvad kunstlikena.

„Mikumärdis“ oskab Raudsepp pisisekelduste kuhjamisega tekitada siiski illusiooni, et ta oma monumentaalselt tegevusjanusele peategelasele suudab ometi anda küllaldaselt määral loomulikku tegevust. Vanemaist kirjanikest teatavasti Kitzberg „Kauka jumalas“ löi veelgi monumentaalsema peremehe kui Raudsepp „Mikumärdis“, kuid tõsist tegevuse arengut ei saanud ta selle omaette põneva kujuga siiski siduda samas loomulikkuse astmes kui Raudsepp. Samuti on tuntud ka Kitzbergi raskused „Tuulte pöörises“ antud tegevusele lahenduse leidmisel. Isegi Vilde, kes oma juttudes osutas tihti erakordset osavust kõige võimatamate olukordade psühholoogiliseks motiveerimiseks, jääb „Sideme“ tegevuse arendamisel kunstlikult pingutatuks.

Näib nõnda, nagu tuleks otsida selle küündimatuse juuri mitte selle ala kunstiliste traditsioonide kujunemastest, vaid juba rahvuse karakterist. Meie rahvalauludes avalduv lüüriline ja passiivne eestlane näib oma karakteri põhijooned säilitanud olevat ka selles, kuidas ta end avaldab draamas. Kui peale selle passiivsuse ja lüürilise kallakuga seltsib veel skepsis, siis on pidurid eriti tõsise draama ja tragöödia loomiseks aina suuremad. Tragöödia ja draama kitsamas mõttes vajavad suurt ideed ja suurt paatost, kas või otse pimedat usku millessegi — sest ainult sellest võrsuvad kangelased.

Viimases suhtes on väga õpetlik jälgida Tammsaare „Juuditit“, milles piibli sügavalt draamatiline kangelane muutub skeptilise autori käes tavaliseks elamustejanuliseks naiseks ning tegude pateetiline suurus liiginimlikkude tungide argipäevaseks väljenduseks. Nii kaldub ka kõige klassilisemast rahvusvahelisest draamatilisest aineksest saama eestlase käsitlusel skeptiliste ääremärkuste komöödia.

Ometi ei tule arvata, nagu oleks rahvuse karakter ajalisel midagi täiesti muutu-matut. Olud ei moodusta tähtsat tegurit mitte ainult üksiku isiku vormimisel, vaid ka selle karakteriomaduste summa kujundamisel, mis on omane teatud ühiskonnale. Aeg võib ka kõige passiivsema ja skeptiliselt tagasitõmbuvama isiku sundida kas millegi

kirglikule jaatamisele või niisama kirglikule eitamisele ja sellega ühes ka tegutsemisele. Dramaatilise tegevuse seisukohast on mõlemad võimalused võrdselt väärtuslikud.

Igatahes ei saa aga meie neid tõkkeid, mis võiksid rahvuse karakteris peitudes takistada meie draama arengut, kõrvaldada tahtlikult. Küll aga võiksime võidelda paljude draamat pidurdavate väliste takistuste ja elarvamiste vastu. Heaks tunnuseks, et vähemalt ses suhtes oleme jõudmas üle surnud punktist, tohiks olla kas või seegi, et tegelikud teatriinimesed senisest suurema huviga on asunud tegelema draamakirjanduse küsimustega. See näitab seda, et teatriskil ollakse jõudnud veendumusele, et täiuslik teater ei saa toetuda ainult mängule, vaid et hea mängu üheks tähtsaimaks eelduseks on ka hea dramaatiline teos. Kvalifitseeritud teatriinimeste koostöö draamakirjanduse esindavimate jõududega aitab loodetavasti ka selleni, et kindlamalt vahet hakata tegema kirjanduslikult kaaluva draama ja algelise tarbedraama vahel, nagu tehakse juba ammu vahet kunstipärase ja mittekunstipärase vahel teiste kirjandusliikide puhul. Selge teadvus sellest, mis meil draama alal on ja mida meil pole, aitab meid küpse draamani.

Koomilisusest komöödias

„Teatril“ kirjutanud Erich R. Sarv Londonist

Muljeid ja kogemusi, mida me teatrist koju kaasa viime, võib olla kahesuguseid. Esimene eeldab, et me näitemängus näeme sündmustikku ja osalisi nagu kirjanik nad on loonud. Teiste sõnadega, et meie jälgime sündmustikku niiteldel autorilt laenatud prillide läbi, omastame tema vaatevinkli. Kirjanik tõlgitseb üht lugu ja meie otsustame endamisi, kas ta on selle ülesandega hästi või halvasti hakkama saanud. Publiku tähelepanu sealjuures võib kontsentreeruda viisile, kuidas näitekirjanik teemat arendab ja kuidas ta seda, mis tal näitemängu loomisel mõttes oli, elava sõna ja inimlike eluavalduste abil lavale on toonud. Teiseks on kogemused, mida ammutame naudingust — näha elu avatuna meie silme ees. See tiivustab meie mõttelendu ja rahuldab meie sageli alateadvuslikku teadmishimu uute nägemuste abil. Bernard Shaw ütleb: „Teater tootku uusi mõtteid, ergutagu südametunnust, tõlgitsetu sotsiaalelu nähteid, peletagu igavust ja ülendagu inimhinge.“ (Minu lühendus). Missugusel määral ja kuidas komöödia seda teeb, olgu käesoleva arutluse teemaks.

Olulisemaid vahesid komöödia ja tragöödia vahel on see, et esimene on seltskondlik, teine aga erakuline: lõbus tuju otsib alati kaaslast, kuna aga kannataja tahab olla üksinda. Seltskondlik miljöö niisiis annab koomilisele dramaloomingule ainekku. Kuid see peab olema

moodne ja ajakohane, peaaesjalikult aga kaasaegne seltskond, millesse komöödia oma tegevuse tohib asetada. Mõni aeg tagasi viibisin ühe inglise klassilise komöödia taaslavastusel. See oli Ben Jonsoni „Alkeemik“, mis kunagi Inglismaa ja ka kontinendi teatris sai suure menu osaliseks. Hoolimata moderniseeritud kujust jättis ta aga publiku nüüd täiesti külmaks. Selle puhul kirjutas inglise arvustajaid-kirjanikke Eric Linklater: „Kui gi meie ka praegu veel kõrgesti hindame Ben Jonsoni pioneeritööd ja teeneid, siis kahjuks ometigi ei suuda ta komöödiad enam meie naerunärve köidatada. Lihtsalt seepärast, et alkeemikud, näiteks, nende omapära ja nõrkused tänapäeva teatripublikule on tundmatud ja võõrad.“ — Sama maksab ka teiste rahvaste koomiliste kujude loojate iganenud toodangu kohta. Võtame kas või Shakespeare'i „Venedigi kaupmehe“. Meile on ta Shylock äärmiselt mittemidagiütleb. Shakespeare'i kaasaegsele seltskonnale oli aga liiakasuvõtja juut tuntud kujusid. Sama lugu on ka Shakespeare'i „Mida soovite“ Malvolio'ga. Kui kuulsa humoristi Gilberti kaasaegsed keskealises vanatüdrukus avastasid ammutamatu naeruallika — siis kas ei tundu meile nüüd, kus iseseisev naine ka mehe tööpõllul on juba leidnud tunnustust, säärane huumor kõlbmatuna, jah, vaimuvaesenagi?

Võime seega väita, et komöödia iga oleneb ta ainekku kaasaegsusest, et moel, päevakohaseil moraalmõistestil ja silmapilgu tõekspidamisil on ta menu

suhtes mõjuv sõna ütelda. Teisiti on aga lugu hea tragöödiaga, mis vanusest hoolimata alati nauditav võib olla. Seda seepärast, et ta käsitleb inimhinge neid avaldusi, inimelu neid elemente, mis on muutmatud ja jäävad.

*

Säärane vaatlus on üldiselt õigustatud. Kuid üksikasjalisemalt komöödiat analüüsid leiaime, et ka temas jäädavat leidub, mis ei karda aegumist ega moemuutusi. Viiekümne aasta eest, näiteks, oli rikka inimese sõidukiks tõld. Tänapäeval on selleks luksusauto. Meie vanemad lugesid naissoole häbistavaks, kui keegi neist seeliku ääre alt veidi rohkem kui see oli hädavajaline oma jalga välja lasi paista. Moodsed tütarlaps aga tantsib nüüd spordipükstes või supeltriikoos isegi kuursaalides. — Milles aga mood ja inimeste vaated kuigi palju või isegi üldse pole muutunud, see on sugudevaheline võitlus. „Naine contra mees“, on seega ainekik, millest vanasti ja ka meie ajal autorid ikka ja alati leiavad uut materjali koomiliseks loominguks.

Hingeteadlased väidavad, et naer „vabastust“ ja „kergendust“ toob. Komöödia kahtlemata võimaldab naeru rohke- mal määral kui miski muu. Laval muutuvad teatud toimingud, tegevus ja üllpidu koomiliseks — kuna nad seal samu tagajärgi ei põhjusta, mis neile tegelikus elus järgneksid. Joomarid, elumehed, hasartmängijad, lobisejad j. p. t. on naljakad komöödia tõlgitsusel. Igapäevases elus on nad aga kõike muud kui seda. Shakespeare'i Falstaffi kuju on selle tüüpilisi näiteid. See rasvane ja ihar joodik, kel alati on kergem valetada kui tõtt rääkida, osutuks tegelikus elus vastikuks ja põlastamisväärts olevuseks. kelles keegi midagi koomilist ei näeks. Teatris olene aga tegelikkuse köidikuist vabanenud ja leiame primitiivset naudingut Falstaffi ja tema- taoliste isikute viperusis. Me heidame endilt paariks tunniks traditsioonilised mo- raalimõistest ja kõlblusdeadeused ning süm- patiseerime isegi Falstaffidele, kelles me vahel kas või iseendidki ära tunneme.

*

Menuka komöödia loomine eeldab alati teatud šabloon ja traditsioonilisi võtteid. Ta peab tingimata teravmeelne olema. Mõned autorid ehitavad oma loomingu täiesti vaid asjaosalisest hõõguvale heatu- jule. Üldine näitemängu stiil muidugi etendab väga tähtsat osa. Mis teed möö- da aga keegi näitekirjanikke ka ei sam- muks, nad kõik peavad ühisele sihile vii- ma. See on, ainult seda komöödiat, mis pealtvaatajaskonda sunnib halli iga- päevasust ja ümbruskonda unustama, mis

teda vastuvõtlikuks suudab teha, ainult seda võib õnnestunuks lugeda.

Selle saavutamiseks ei jatku sageli üksi kirjanduslikust andest. Menukal autoril peab olema rohkel määral ka lavavaistu ning arusaamist näitlemiskunsti piiridest ja võimalustest. Nii näemegi ka, et kuul- saimad komöödiad ongi just tegelike la- vainimeste kirjutatud. Shakespeare, näi- teks, oli ise näitleja. Tänu sellele suutis ta „Mida soovite“ ülinõrgast, päris mõtte- tult rumalast romantilisest teemast siiski teha nauditava komöödia. Ta kaunis luu- lelend päästis paljugi. Mitte aga kõik. Seda, mis puudu jäi, täiendas ta alati mõjuvate praktiliste efektidega. Tuues lavale imetlemisväärtselt kontrastse paari — kavala ja ümarikult paksu kelmi Sir Toby Belchi ja rumala pikakoivalise Sir Andrew Aguecheeki — andis ta muidu nii tühisele komöödiale värvi. Seades neid võimatuisse olukorrisse, pannes neid sõnadega mängima ja vigurdama, varjas ta „lahja“ üldteemat ning kaasagne, tä- napäevagi publik. kviteerib seda rõkkava naeruga.

Teisi kuulsaid kirjanikke ja tegelikke näitlejaid oli Molière. Ta heatujuliselt satiirilises „Le Bourgeois Gentilhomme“ loob üks sündmus ja olukord teisi nii, et see komöödia just nagu iseendast välja areneb. Ka Molière opereerib suure osa- vuse ja heade tagajärgedega praktiliste lavavõtete. Moodsaist komöödiaist tar- vitab sama meetodi inglise väga popu- laarne autor-näitleja Noel Coward.

*

Tabav ironia on sageli komöödia mõ- juvõimsaimaid relvi. See avaldub vahel olukorris, kus publikule on rohkem aval- datud, pealtvaatajad selgemini näevad kui mängu osalised. Alceste Molière'i „Mi- santroobis“ või Hjalmar Ekdal Ibseni „Metspardis“ on head näited sellest. Hjal- mar Ekdal kelgib kodus sellega, mida ta kõik teinud ühel pidusöögil. Tegelikult aga oli ta seal üks tähtsusetuid külä- lisi. Ta pilkab oma tubli naise harima- tust ja näeb endas tunnustamata suurvai- mu ning omakasupüüdmat märtrit. Pub- likule aga kujutab Ibsen teda laisa, ede- va, isemeelse, ühe sõnaga haletsusväärse mehanatukesena. See kõik selgub reas olukorris, millede koomika on sageli pä- ris rabav. Kui Hjalmar Ekdali süü tõttu lõpuks surma ei saaks ta tütar Hedvig — see mees oleks kindlasti parimaks koomi- liseks kujuk, mida draama kunagi on loonud.

Koomilised draamad, kui niisugused, ja- gunevad tegelikult kahte gruppi. Esime- sed on säärased, mida loomult arvusta- vaiks võib nimetada. Nad käsitlevad

«Мазепа»

ESTONIA

P. Tšaikovski ooper „MAZEPA“: Lavastus — E. Uuli, lavapilt — V. Haas, muusikaline juhatus — V. Nerep, tantsud — R. Olbrei

Р. ОЛБРЕИ

vaid fakte ega loo probleeme. Nad jõuavad lõpuks alati säärasele lahendusele, mis reaalelu nõudeid rahuldab. Teise grupi moodustavad need, millel romantilise ainekliku tõttu tihti puudub usutavus. Nad omavad tavaliselt sentimentaalse tendentsi ning iseloomustuvad fantastilise miljööga ja loogika puudumisega.

Esimese grupi eesotsas sammub iirlasest Bernard Shaw, kes oma teravmeelse, surmava loogika ja terava, kuid humoorika keelega maailma püüab parandada. Ta ütleb enda kohta: „... Ma olen eriteadlane ketserlike ja ebamoraalsete näitemängude alal. Rohkem veel, ma loen maksivaid kõlblusreegleid, mis seksuaalvahekorra ja muid sotsiaalküsimusi käsitlevad, hukutavalt valedeks. Ma suhtun teatud ristiusu doktriinidesse põlgusega. Ma kirjutan näitemänge, et inimkonda oma vaateis veenda...!“ (Minu kokkuvõte.)

Shaw on ratsionalist. Ta kirjutab kusa-gil, et üks silmaarst kord ta nägemisvõime kohta ütelnud, see olevat normaalne. Shaw saanud sellest nii aru, et ta näeb niisama hästi või halvasti kui suurem osa teisiigi surelikke. Arst seletanud aga, et vastupidi, väga vähesed inimesed nägevad normaalselt. Shaw teeb sellest muidugi kohe oma järeldused ja väidab, et ka ta vaimusilm on normaalne ja et ta elu nii näeb, nagu see tegelikult on, ja et ta endale seepärast ka kunagi romantilisi illusioone ei tee. Shaw komöödiad on vihane rünnak romantikale, olgu see kunstis või igapäevases elus. Intellektuaalne avameelsus on see, millele ta inimkonda püüab juhtida. Käsitledes meieaja konventsionaalseid tõekspidamisi sõja, armastuse, vaesuse, rikkuse, abielu, hariduse, teaduse j. p. muu kohta naerab ta sarkastiliselt, et „mis te, inimesekesed, endid ometi petate! Vaadake iseendisse ja tunnistage ausalt ja avameelselt, mida te tõeline „mina“ kõige selle kohta ütleb.“ Ja ta tõepoolest näitab siis ka oma satiirilise ironiaga elunähtuste ja avalduste „teist“ külge. Ta teeb seda häbematu koomikaga, mis pealtvaatajaid vägisi võrdlema ja arvustama sunnib. Kahju vaid, et tema teosed teistesse keeltesse tõlgituna 80 protsenti oma väärtusest kaotavad. Shaw komöödias elavad ainult ideed. Mänguosalised on vaid simboolid, kelles need ideed on kehastunud. „Suur on Ibsen ja Shaw on tema prohvet... Maha Shakespeare!“ on selle võrratu humoristi lahinguhüüd.

Bernard Shaw on eelkirjeldatud komöödiatigi moodsa aja esindajaid. Molière on sama kooli klassilisi eeskujusid. Ta looming tundub tänapäeval esimesel pilgul tehtuna, ta stiil iganenuna ja käsitlusviis igavana. Sügavamalt vaadatuna näe-

me aga, et ta suhtumine ellu ja inimesisse meie tõekspidamisist kuigi palju ei erine. Armastus ja armukadedus, usklikkus ja silmakirjalikkus, suurejoonelisus ja väiklus pole kadunud maailmast ka kahekümnendal sajandil. Ja Don Juan'i taolisi lurjuseid, egoiste nagu Alceste, salakavalaid, kuigi mitte enam nii teravmeelseid, naisi nagu Arsinoë ja Celimène — nii, kuidas Molière neid oma komöödiats kujutab — kohtame praegugi veel. Ta arvustab on aga inimlikum ja humaansem kui Shaw oma. Molière'i komöödiad sisaldavad teravaid, ühtlasi aga ka mõistvaid vaatlusi. „Je prends tout doucement les hommes comme ils sont“ — ta näeb inimesi nagu nad on ja arvab, et vaid rumalad püüavad maailma parandada. (B. Shaw, sellest hoolimata, hindab Molière'i kõrgelt.) Vastavalt siis olgu ka komöödia — kuigi ta ülesanne on inimlike nõrkusi piitsutada — salliv. „La parfaite raison fuit toute extrémité“ — seepärast siis hoidugem liialduste eest. Vähe leidub maailmakirjanduses neid, kes sellest põhimõttest on sarmikamalt kinni pidanud kui Molière.

Bernard Shaw huumor, nagu me nägime, leiab väljendust intellektuaalses loogikas. Molière'i looming püüab publiku naerunärve heatahtliku vaimuteravusega köidatada. Tšehhov mõjub omapärase satiiriga. On aga ka neid, kes koomilisuse saavutavad küünika ja õelusega. Kõigis on aga üks ühine: nad paigutavad tegevuse kaasaegsesse, või vähemalt tunnetatavasse, sotsiaalsesse miljösse. Sellega erineb arvustav komöödia romantilisest — ja ka farisist.

*

Mis määrab siis lõpuks komöödia iseloomu? Mis on see, mis teeb komöödia komöödiaks ja tragöödia tragöödiaks? Ons see ainult koomiline element ühes ja tõsine ellusuhtumine teises? Ainekstikust kindlasti ei olene see erinevus! Sest armukadedaid abielumehi näeme niihästi komöödiats kui ka „Othello“ taolisi tragöödiats. Kleopatra mängib peaosas Shakespeare'i draamaatilises loomingus ja ka Shaw' satiirilisel muigavas teoses. Ka ei tohi me väita, et komöödia intellektile, tragöödia aga ainult tunnetele apelleerib. Vägagi paljude komöödiats menu sõltub ainult sellest, et nad publikus esile kutsuvad hingelisi üleelamusi. Niisama sageli leiame aga ka tõsisemates dramades traagikat kõrvuti koomilisusega. Või peitub vahe vaid selles, et ühed tavaliselt lõpevad peaosaliste surmaga, teised aga „happy end'iga“? Säärasel juhtumil peaksime ju ka Tšehhovi „Onu Vanja“ komöödiats hulka liigitama, kuna ju eesriide langedes kõik tegelased on veel elus. Samadel kaa-

lutlustel tuleks Bernard Shaw' „Arsti dilemma“ tõsiseks draamaks lugeda, sest ta kangeline sureb juba kolmandas vaatuses. Lõpuks võiksime siis ju ka Tšehhovi „Kirsiaia“ ja inglise kirjaniku Jonsoni „Volpone'i“ ühele ja samale astmele seada. See kõik aga oleks rohkem kui absurdne.

Üliliihtsa vastuse sellele probleemile andsin aga juba käesoleva kirjutuse algul. See on, et komöödia tegeleb ajalikkude väärtustega, tragöödia — jäävatega. Komöödia on alati ja lahutamatu kaasaegse sotsiaaleluga seotud. Indiivid arvustab seltskonda ja seltskond indiviidi — nagu näeme seda Shaw „Major Barbara's“ ja Tšehhovi „Kirsiaias“. Koomiline draama võib küll atakeerida mõnd elunähtust või

maksvat korda, ta lepib aga sellega või leiab lõpuks ikkagi loogilise lahenduse sama korra raamistikus. Teissugune on aga tõsine draama, mis sageli jääb vastuse võlgu või läheb seda otsima utoopias.

*

See kõik on ju nii arusaadavalt endast mõistetav — lausub ehk nii mõnigi lugeja. Kuid kas on meie hulgas tõesti palju neid, kes endalt tõsiselt on küsinud: „Mille poolest öieti erineb tragöödia komöödiast?“ Ning kas ei ole väga paljud sellest probleemist mööda läinud väga lihtsa vastusega, et „tragöödia on alati sünye, komöödia aga lõbus ja kerge“?

Londonis, septembris.

A. H. Tammsaare

Rahvas ja teater

ui ühiskonnas on midagi viltu, siis otsitakse põhjust või süüd kas rahvas või tema juhtides. Meiegi oleme seda teinud, misjuures mõned on otsusele jõudnud, et meie rahvas on poliitiliselt küps, kuna aga juhtkond on ilmutanud valmimatust. Leidub aga neidki, kes arvavad, et küllap meiegi rahvas, nagu iga teinegi, väärib oma juhtkonda.

Samad seisukohad võivad ilmneda ka teatriküsimusis. On neid, kes näevad teatrielu vääratulil viga teatris endas, mitte rahvas, kes külastab teatrit. Teater samal ajal aga kinnitab harilikult enese kaitseks: ma pean end seadma rahva järgi, või: mis võib teater parata, kui lonkab algupärane näitekirjandus. Veel enam: teater vihjab sagedasti arvustuse puudulikkusele — selle asjatundmatusele või erapoolikkusele.

Niisiis: kui teatris on midagi viltu, siis võib selle põhjuseks olla teatriskäija, teater, näitekirjanik või arvustaja, aga isegi kõik neli korraga. Rahva ja teatri küpsus üksi ei aita, küpsed peavad olema ka näitekirjanikud ja arvustajad. Sellele tuleb lisaks asjaolu, et sagedasti püütakse kirjandust ja kogu kunsti, ka teatrit, rakendada ühiskondlike moevoolude teenistusse. See võib mõjutada niihästi teatrit, kirjanikke kui ka arvustajaid nende tegevuses. Nõnda muutub teatriküsimus ühiskondlikuks küsimuseks.

Aga isegi siis, kui ühiskondlik võim teatrit ei mõjutaks, oleksid temasse puutuvad küsimused väga keerulised. Võtkem või teatri otstarve. Peab teater ainult lõbustama või ka õpetama ja kasvatama? Ja kui ta katsuks ka õpetada ja kasvatada, siis milles nimelt: usus, kõlbluses, eetikas, esteetikas või poliitikas? Lühidalt — on teatril peamiselt kunstilised või ka ühiskondlikud ülesanded?

Ka siis, kui eeldada, et teatri ülesandeks on ainult lõbustamine, kerkivad küsimused, millele pole kuigi kerge vastata. Esiteks: mis pakub rahvale lõbu? Teiseks: kas teater peab, võib, tohib rahvale tema lõbunautimises ikka ja alati vastu tulla? Ja kui on selles mingid piirid, siis millised?

Mis puutub rahva lõbudesse teatri kaudu, siis selleks on vanad kultuurrahvad rohkem katsetanud kui meie, aga küllap meilgi on selles asjas oma kogemused. Igatahes tänapäeval ei taha meie teater rahva lõbustamise eest kuigi hästi hoolitseda, sest muidu ei vajaks ta sel määral kõrvalist toetust. Rahvas on ju igal pool ja alati oma lõbude eest küllaldaselt maksnud. Tahes-tahtmata peab siit järelduse tegema, et meie teater on nagu mõni sundusliku eeskavaga õppeasutus.

Seal, kus teater oli läbi ja läbi eraettevõtte ja pidi elutsema kõrvalise toetuseta, oli ta paratamata sunnitud arvestama rahva maitset, tema lõbutarvet, sest muidu oleks ta surnud nälga. Sellest ehk siis Inglismaal varem al nähtus, et viisakad daamid

ESTONIA

Ed. Wilde komöödia
„PISUHÄND“

Näitejuht — A. Lauter, lavapilt
- A. Vahtram. Pildil: Piibeht
(H. Laur), Sander (A. Uksip) ja
Laura (M. Leet)

ESTONIA

A. Mälgu näidend
„METSHUMAL“

Lavastus - J. Tõnopa, lavapildid
— V. Haas. Pildil: Paul (J. Koger)
ja Illa (R. Aarma)

ESTONIA

P. Abrahami operett
„JUULIA“

Näitejuht - A. Lüüdik, lavapildid
- V. Haas, muusikajuht -
R. Kull. Pildil: Trude (R. Reinik)
ja János (A. Vaino)

ESTONIA

Ed. Wilde komöödia
„PISUHÄND“

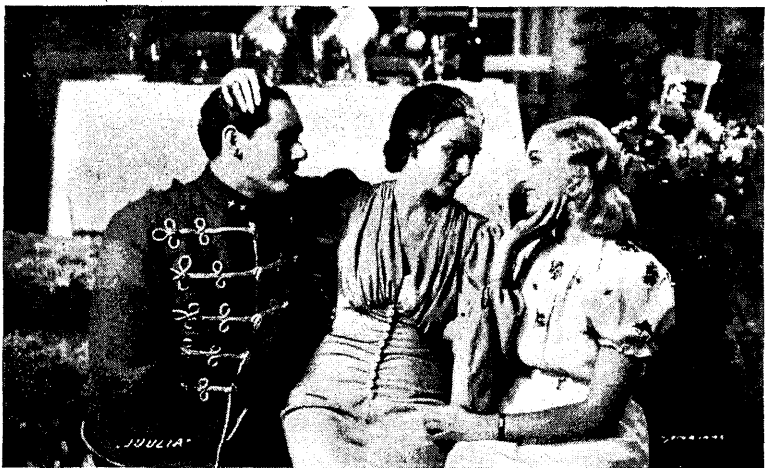
Näitejuht - A. Lauter, lavapilt
- A. Vahtram. Pildil: Piibelet
(H. Laur), Vestmann (P. Pinna),
Laura (M. Leet), Mathilde (M.
Parikas) ja Sander (A. Uksip)

ESTONIA

A. Mälgu näidend
„METSHUMAL“

Lavastus - J. Tõnopa, lavapil-
did - V. Haas. Pildil: Paul
(J. Koger), Henn (A. Eskola) ja
Vanda (G. Murre)

ESTONIA

P. Abrahami operett
„JUULIA“

Näitejuht - A. Lüüdik, lavapil-
did - V. Haas, muusikajuht -
R. Kull. Pildil: Paul jun. (H.
Kaasik), Juulia (M. Laid) ja miss
Juulia (M. Kamp)

ilmusid teatrisse maskidega ja et vagatsejad „müristasid“ nii hirmsasti tema vastu. 17. sajandil ei suudetud kellegi „teatripommitaja“ suud muidu sulgeda, kui tal pidi kõrvad ära lõikama, sest ta palus tuld ja tõrva sellele etendusele, mida kuningas oli külasthanud.

Üheksateistkümnenda aastasaja teisel poolel kinnitab keegi Inglise teatri kohta, et „näidendil on seda suurem menu, mida enam ta kõditab rahva madalaid instinkte“. Tõmbeks olevat hullumeelsuseni pöörased iseloomud, roimad, nilbused, toredus. See oleks umbes sama, mida keegi kirjanik-romaanikangelane ütleb 18. sajandil kirjanduse kohta: „Nii mõnigi kord olen menu saavutanud mingi peletisega: röövimine on sagedasti mulle palju sisse toonud ja tapmine õigel ajal ning paigal pole mind kunagi kuivale jätnud“.

Nõnda Inglismaal. Aga ka iga teise rahva juures kordub sama pilt, kui asja lähemalt vaadelda. Meil enestelgi on kogemusi, mis tõendavad, et rahvale on tõmbeks kirjanduses ja kunstis mitte nii sagedasti parim kui otse selle vastand. Ometi ei tarvitse see igakord kõnelda rahva maitsest vaid ka kirjaniku ja teatri võimeist.

Rahva maitse kaitsja võib põhjendatult öelda: eksite, kui arvate, et rahvas armastab teatris eelkõige madalate, loomalike instinktide kõdi. Rahvas vajab erutust, meeleliigutust, elamusi — see on peaasi. Et kõrgemate tundmuste tõlgitsemine, usutavaks tegemine, eluliselt lähedale toomine on palju raskem kui madalamate loomusundide kõditamine, siis käib see niihästi näitekirjanikul kui ka teatril sagedasti üle jõu. Nad suudavad nõutavalt kujutada ainult lihtsat, algelist, madalat. Aga sellest oma saamatusest järeldusi teha rahva maitse kohta on ehk vähimalt teatud määralgi õigustamata.

Kui mitte kohtuniku osa mängida, vaid vaatlejaks jääda, siis võiks ehk ainult ühe järelduse teha kõigest öeldust: rahvas, teater, näitekirjanik ja arvustaja sõltuvad oma tegevuses üksteisest. Ei saa olla head teatrit, kui puudub hea rahvas teatri küllastamiseks ja hea kodumaine näitekirjandus, mida teater võib mängida, ning hea arvustus, mis erapooletu kohtunikuna suudab toime tulla niihästi näitekirjandusega kui ka teatriga ja teatriküllastajaga. Mitte et hea arvustus peaks alati kiitma, vaid ta peab suutma oma kiitvaid ja laitevaid otsuseid nõnda langetada, et nende taga tundub erapooletu ja asjatundliku kohtuniku õiglane südametunnistus.

Öeldakse: teater peab endale rahva kasvatama. Aga kas ei peaks meie oludes lisama — teater peab ka kirjanduse ja arvustuse kasvatama? Või on tagurpidi õigem: kirjandus ja arvustus peavad teatri kasvatama? See viimane meeldiks eriti arvustusele, sest tema tunneb end teatriküsimusis kõrgeima instantsina, peajuhina. Ometi sõrgib arvustus nii sagedasti teatri kui ka teatriküllastaja sabas, nagu teeb seda teatrikirjanduski.

Mida meie teater kõik ei ole teinud, et ergutada näitekirjandust, aga oma enamikus on ta jäänud mõõtmatusse kaugusse meie teatri tasemest. Teater on rutemini arenenud kui teatrikirjandus. Selle viimase areng liigub nagu vähjakäiku ja aitab rahva maitse lagastamisele ja labastamisele suurepäraselt kaasa. Teater on sunnitud oma kodumaist kunstihinge turgutama ikka enam ja enam dramatiseeringutega.

On ainus abinõu ummikust pääsmiseks: õppima peab mitte ainult teater, vaid ka kirjanik ja peakohtunik-arvustaja, isegi rahvas, teatriküllastaja. Ainult ühisel jõul võib teatri kunstivanker edasi liikuda. Nagu ühiskonnaski: ei piisa kuigi kauaks ühestki juhtkonnast, kui puudub arusaaja rahvas, kellele juhtkond võiks toetuda. Hoollitsemisega rahva eest, olgu teatris või ühiskonnas, ja ärgem kõditagem tema madalaid instinkte, sest ühes sellega langeme ka ise paratamata madalamale.

Tšehhi teater

elmises numbris vaatlesime lühidalt poola teatri arengu- teid ja selle tänapäeva-seisundit. Nüüd siirduksime veelgi põgusama pilgu heit- miseks maale, mis tänapäeval on kerkinud maailma poliiti- lise elu tulipunkti. Ma mõtlen Tšehhoslo- vakkia, üldhariduslikult tasemelt kultuur- seimat slaavi-riiki. Tšehhide teatri aren- gul on palju sarnasusjooni eesti tea- tri- arenguga, sest mõlemad on tekkinud vaimset iseseisvust taotlevate rahvaste omaalgatuslikust tahtest, kuna mõlemad oli takistamas ja tõkestamas valitseva rahva ametlike võimude mitte just soodustav järelevalve. Nagu kerkisid meie „Vane- muine“, „Estonia“ ja „Endla“ vabatahtli- kult liitunud teatritehnikute ainelisel toet- sel, nii kerkib Prahaski 1881. a. üles teatrimaja, mis sai algusest peale, eriti aga Tšehhoslovakkia iseseisvuse saavutamise- ga, juhtivaks ja riiklikuks teatriks „Národní Divadlo“ („Rahvusteatri“) nime all. Aga tšehhide teatrikultuurilise omaalgatuse vas- tu oli saatus veelgi kurjem kui meie teatri- majade vastu: ülesehitatud teatrimaja Prahast põles veel enne avamist maha. See aga aina paisutas tšehhide teatriindu: ki- res korras ja veelgi ohtramini kokkuvoola- vate aineliste toetuste abil ehitati maja teiskordselt üles ja avati 1885. a. Oma sisemiselt renessansiajastust päritolevale teatritüübile nõjatudes, ligemalt Viini Burgtheatriga sugulusjooni esitav „Národní Divadlo“ ongi jäänud tšehhi uueaja lava- kunsti peaesindajaks ka tänapäeval, kuigi talle võistleja tekkis juba 30 aasta eest: „Linna teater kuninglikul Viinamäel“ (Městke divadlo na kralewskich Vinogra- dech), nagu on Praha linna omavalitsuse vanima teatri ametlik nimi tšehhi keeles, kõnelemata sellest, et Tšehhoslovakkia ise- seisvuse saavutamisega Praha teatrite arv on jõudnud juba paarikümneni, küllalt palju 800.000 el. linna kohta, kuna näiteks Prahast elanike arvult 7—8-kordselt ületa- vas Londonis on vaid 40 teatrit.

Aga oleks ekslik oletada, nagu oleks tšehhi näitekunst niisama vana kui nende „Rahvusteater“. Tõsi, kuni XVIII sajandi lõpuni on Prahast mõõduandvad saksakeel- sed teatrietendused. Praha aadel ehitab nõندانimetatud „Seisuste teatri“ saksa- keelsete etenduste jaoks, ja selles teatris on olnud tegevad sellased jõud nagu Moz- zart, kes lõi „oma armsatele Praha kodani- kele“, nagu ta ise ütleb, „Don Juani“, ja

Karl Maria von Weber, Alates 1861. aas- taga aga tungib „Seisuste teatrisse“ tšehhi- keelnegi näidend, vaheldudes saksakeelse- tega, kuna juba 1859. a. oli avatud Praha Uue-linna osas ruumikas teatrimaja ainult tšehhikeelsele teatrietendusile. Tšehhoslo- vakkia iseseisvusega tšehhiseeritakse „Sei- suste teater“ täieliselt. Ta hoiab alal vaid oma ajaloolise nime, „Stavovské divadlo“, ja saab Praha teiseks riiklikuks teatriks „Národní divadlo“ kõrval.

Tšehhi teatri tekkimisel on real ande- kail näitlejail erilised teened, ja on iseloo- mulik, et need olid eeskätt just suureande- lised koomikud, kes löid tšehhi teatri, kuna tšehhi kirjanikud on teatri loomisel enam- vähem kõrvale jäänud. Näitlejaist oleks esikohal nimetada Josef Jiri Kolár'i (1812 —1896), suure haridusega, paljusid keeli os- kav filosoof, Hegeli õpilane. Aga näitle- jate järgmisegi põlve kandvaimaks jõuks on koomik Jindřich Mošna (1837—1911), kelle kaasaeglanna Maria Hübnarová esineb veel praegugi laval, olles sajandi pöördel ja käesoleva sajandi esimese paarikümne aas- ta kandvaim tragöödiatar, kelle õpilane on Tšehhoslovakkia oleviku teatri suurim nimi, Anna Sedláčková, peamiselt salong- näidendite kujude võlv kehastaja. Aga tšehhide teatrite koomikute õilsad tradit- sioonid on ka tänapäeval leidnud suurepä- rase esindaja Vlasta Buriani isikus.

Tšehhi oleviku teatri lavaloomingu suurmeisteriks on aga siiski Anna Sedláč- ková.

Milles avaldub Anna Sedláčková lava- kunstiline suurus ja selle haarav võlu? Kõigepealt küll näitlejataril isikulises sarm- mis, mis väljendub kogu ta olemuses ja ki- sub kaasa kohe, kui ta laval on mahutanud osasse suure ja tundeküllase hingetuse. Tšehhi näitekirjanik ja teatriarvustaja Ed- mond Konrád on kirjutanud Anna Sed- láčková'st iseseisva raamatuna ilmunud väikese monograafia, milles ta võtab kokku näitlejanna võlu sõnadesse: „Anna Sed- láčková mõistab oma vaatlejaskonna ero- tillisile unistusele anda kuju ning kehas- tuse“, kuid seda interpretatsiooni ei tohi võtta väga ulatuslikult. On ju tõsi, et An- na Sedláčková naiselik sarm kandub igasse ta loodud kujusse, hingestades ja tuues neid selle kaudu meile inimlikult nii ligidale, et oleme otse sunnitud sõbrus- tama tema loodud kujudega, kelles kõigis, olgu nad oma iseloomult millised tahes, on nii palju inimlikku õrnust ja kahtlemata ka ohtrasti kõrgepingeliselt hõõguvat eroo-

A. Strindbergi näidend „TALUPOEGADE KUNINGAS“ (Erik XIV) Eesti Draamateatris
Näitejuht - R. Tarmo, lavapildid - P. Raudvee. Pildil: vasakult neljas Erik XIV (R. Tarmo) ja Karin (E. Korjus)

tikat, mida muidugi ei tule vahetada sensuaalsusega. Selge ja heliderikas diktsioon, ühendatud hääle maheda musikaalsusega, mis võib aga vajaduse puhkudel paisuda naiseliku tundetormi raksatusteni, — see on vaid üks neist väheseist vahendeist, mis on kasutada Anna Sedláčková'l, kes on oma kunstiliselt väljendusvahendeis äärmiselt valitud, nagu see on arusaadav suure lavakunstniku Maria Hübnerová õpilase juures.

Kui Anna Sedláčková oskab oma lavakujusid muuta naiseliku võluvuse kaudu eluliselt haaravaiks, siis võiks oletada, et ta lavakujud on oma iseloomult ja ka arvult äärmiselt piiratud, mis osutub aga nimetatud näitlejanna puhul täiesti ekslikuks: Anna Sedláčková loodud kujud on vägagi erinevad oma laadilt ja nende arvigi on küllalt suur võrreldes näitlejanna lavaloomingu aastatega. Anna Sedláčková pole mänginud mitte üksi rea lahkuminevaid naisosi, vaid ta on esinenud meesosadeski. Naisosades on enamasti küll ülekaalus olnud elurõõmsad, lõbusad kujud, aga nende kõrval kuulub vägagi tähtis koht sellastele dramaatilistele ja traagilistele kujudele nagu Margueritte Gauthier (Dumas' „Kameelia-daam“), kuninganna Kristine (A. Strindbergi „Kuninganna Kristine“) ja Salome (Oscar Wilde'i „Salome“). Vahest annab näitlejanna ande mitmekülgisusest väikesegi ülevaate, kui nimetame, et peale eelpoolsete suuremenulist osade on Anna

Sedláčková esimene üldisemat tähelepanu äratanud osa Liza Doolittle (G. Bernard Shaw' „Pygmalion“), mis ajast algabki näitlejanna järjekindel tõus, mille üksikute astmetena olgu märgitud Klotilda (Henry Becque'i „Pariislanna“), vürstinna (Alois Jirásek'i „Lucerna“), Kleopatra (G. Bernard Shaw' „Caesar ja Kleopatra“) ja lugematud teised.

Kahjuks ei mängi Anna Sedláčková alatiselt üheski Praha teatris, vaid viibib enamasti külaskäiguetendusil välismail, kuna ükski Praha teater ei suuda näitlejatarile maksa palka, mis ta nõuab ja mujal saabki. Vlasta Burian katsetas küll lühikest aega, angažeerides Anna Sedláčková „Burianovo divadloosse“ ja makstes näitlejannale umbes 11.000 Ekr. kuus, aga kaua ei pidanud seegi teater vastu.

Tšehhide näitlejatarite suurkujud ei piirdu aga üksi A. Sedláčkovága, vaid siin võime loetleda veel rea teisigi suureandelisi jõude, nagu Míla Pačová, riikliku auhinnaga kroonitud juba 1929. a., diskreetse ja psühholoogiliselt süvendatud mängu esindajanna, Leopolda Dostalová on jõuline tragöödiatar á la meie Liina Reiman, aga siiski vähema ulatusega.

Lõpuks tahaksin tšehhi näitlejataridest nimetada veel naist, kes ei võlu meid üksi oma hea ja stiilikindla mänguga lavalt, vaid veelgi rohkem oma mitmekülgisusega. Olga Scheinflugová on ta nimi. Ta on „Rahvusteatri“ näitleja esimestes osades, hea lüüri-

A. Strindbergi näidend „TALUPOEGADE KUNINGAS“ (Eerik XIV) Eesti Draamateatris
Näitejuht - R. Tarmo, lavapildid - P. Raudvee. Pildil : Göran Persson (A. Sunne) ja Eerik XIV (R. Tarmo)

line luuletaja, kes aga on avaldanud ka rea õnnestunud romaane ja mitmed suure menuga mängitud naljamängud ja on eraelus veel tšehhi rahvusvahelise kuulsusega näitekirjaniku Karel Čapeki naine. Nagu veidi palju ühe naise kohta! Vähimalt ei tea allkirjutanu nimetada rohkem kui vaid kaks näidet, ühe minevikust ja teise olevikust, kus ühes naises on olnud koondatud nii mitmekülgseid anded. Poolakail oli Gabryela Zapolska, kirjanik ja näitlejanna, kes olevat ise kehastanud laval kõige suurepärasemalt oma „Pani Dulski moraali“ (meilgi „Töölisteatris“ ja „Vanemuises“ mängitud) ja „Panna Maliczewska“, mis on võetud „Töölisteatri“ 1938/39. a. mängukavasse, peakujusid. Olevikus aga on vaid bulgaarlasil Rosa Popova, kes suudab oma mänguga laval võluda nõudlikematki vaatlejat ja kelle kirjanduslik looming on mõnuga nauditav. Aga neil mõlemal, nii G. Zapolskal kui ka R. Popoval, puudus ja puudub Olga Scheinflugová mitmekülgsus, kuna viimasel jätkub veel vaimu inspireerida näidendite loomisele sellaseidki näitekirjanduslikke suurusi nagu on K. Čapek ja Fr. Langer, kes ise tunnistavad, et nende tänavuste uudisteoste „Ema“ ja „Nr. 72“ mõte on saadud Olga Scheinflugovált.

Tšehhi näitlejataridest kõneldes ei tohi aga ka täiesti unustada mehi tšehhi teatrite laval. Koomilise suurandena nimetasin juba Vlasta Buriani, kel on tänapäeval oma teater Praha eeslinnas, „Burianovo divad-

lo“. Selles teatris keerleb kõik Buriani ümber ja teised näitlejad on sageli vaid statistid. Stari-süsteem on siin kõige puhkamal kujul säilinud. Selles noorevõitu näitlejas on nii mõnesidki sugulusjooi meie Paul Pinnaga noores eas. Buriani teatrisse minnakse vaid selleks, et näha ning naerda Vlasta Buriani lavalisi vemppe, mille leidlikkust ja tagasihoidmatut kaasakiskumist naerule ei või küll keegi salata, ja see teater võib muuseas isegi sellega kiidelda, et seal on vaatleja surnud naerukrampidest saadud südamerabandusse.

Buriani sõnalised ja kehalised kukerpallitamisid laval on nii maruhooldised ja jõuliselt haaravad, et selles teatris käivad ka need välismaalased, kes sõnagi ei oska tšehhi keelt ning pole mingid teatrituhvilised, vaid kes lähevad ainult selleks, et näha Vlasta Buriani ilmemoonutusi, kuulda ta hääle imelikke võnkumisi, nautida ta liikumise ekvilibristikat, mida kõike võib näha ja nautida keelt oskamata. Tõsi, Vlasta Burianis on õige palju primitiivsust, kuid samal ajal on temas siiski mingi absoluutne koomika, mis küübib kõige kaugemasse rahvamassi ja ulatub samuti ka kunstiliselt haritud nautijani. Nagu sellases koomikas tavaline, on ka Vlasta Burianis mingi tagasimineku neisse aegadesse, mil klaunil oli suur ja vastutusriikas osa igas teatrietenduses, ja säärast klauni, võrratut oma suuruses, on selles tšehhi näitlejas väga palju.

Kui poola teatrid liiguvad rohkem konventsionaalset rada, siis väljendavad tšehhid märksa rohkem otsingulist taht. Muidugi ei lasku riiklikud teatrid „Národní divadlo“ ja „Stavovske divadlo“ ega ka Praha linnaomavalitsuse vanim teater „Linna-teater Kuninglikul Viinamäel“ otsinguisse, aga neiski suhtutakse vägagi vastuvõtlikult kõigesse uudsesse ja otsingulisse, millised alad aga moodustavad juba otseimalt Praha kolme järgneva teatri eriala, kuigi need kolm teatrit erinevad omavahel õige tunduvalt ja neil igapähe on oma erilme.

Kolmest otsingulisest Praha teatrist on kõige vanem „Osvozené divadlo“ („Vabastatud teater“), mis tekkis juba kümme-kond aastat tagasi kahe üliõpilase asja-armastuslikest teatrirharrastusist, milliseist kujuneski hiljem õige populaarne kutseline teater. Voskovec ja Verich, teatri rajajad, ongi jäänud tänapäevani selle teatri keskseteks kujudeks, nii ettekantavate näidendite koostajaina kui ka näitlejaina. Selle teatri repertuaari moodustavad päevakajalised palad, milledele ei saa keelda nii üles-ehtuslikku leidlikkust kui ka dialoogi elavust ja pilkelist tabavust. Jättes dekoratiivse külje enam-vähem varju on selles teatris aga suuremat rõhku pandud muusikalisele ja koreograafilisele küljele. „Osvozené divadlo“ ettekanded moodustavad lemmikpala Praha vägagi erinevaie kihtidele, suutes huvitada väga mitmekesiseid ja laialisi hulki. Välismaalasele, kes pole küllaldaselt pühendatud Praha ja tšehhi elu päevasündmusisse, jääb küll väga palju selles teatris ettekantavatest naljadest mõistmatuks, kui tal just pole naabriks asjatundlik seletusteadnja. Aga amüsanntne on selles teatris alati.

Täieline katsetuste teater aga on Avantgard-lava D 38, mida kutsutakse sageli ka selle juhi nime järgi E. F. Buriani teatriks, kuid ei tohi sealjuures seda teatrit ära vahetada koomik Vlasta Buriani teatriga. Hoolimata oma lühikesest east on see teater suutnud anda juba nii mõnegi uuen-dusliku tõuke tšehhi teatrielus ja veelgi rohkem tohiks sellelt lavalt uuen-dusliku värskenduse suunas loota tulevikus.

Kunstiliselt arvesse tulevaist teatrest on kõige noorem Praha linna teine teater, Kammerteater, mis asub endise revüü- ja operetteatri ruumides. Sedagi teatrit võiks lugeda katsetuste teatriks, kuna selgi lavalt katsetatakse sellaste näidendite lavastustega, millede lavalepääs riiklikes ja Praha linna esimeses teatris oleks küsitav.

Tähelepanuväärivaim meister tšehhi teatri dekoratsiooni alal on Vlatislav Hoffman. Elukutselt insener-arhitekt, on ta teatridekoratsioonis tõstnud esikohale mitte

värvitud lõuendi, nagu näeme seda kõikjal, vaid just ehitusliku külje, ja sellaselt mõjuvad Hoffmani lavaehitused uudsete ja värsketena, kuna see arhitekt-kunstnik ei lange peaaegu kunagi enese kordamisse, vaid on alati väga leidlik, andes oma arvu-kais lavaehitusis ikka jälle midagi üllatuslikult uut.

Kunstnik ja kirjanik Josef Čapek, kirjanik Karel Čapeki vend, on oma lava-dekoratsioonides rohkem vanadest traditsioonidest kinnipidav, andes maalitud lõuendile esikoha.

Tšehhoslovakkiaigi provintsilinnades võime näha väga häid lavastusi, nagu näiteks Brno teatris. Bratislavas on slovakkide teater, aga veel oma nooruse arenemise algastmeil.

Tšehhi teatrielu on suuremal määral koon-datud pealinna Prahasse kui poolakate oma Varssavi. Võrreldes tšehhi ja poola teatrit peame tunnistama, et esimeste oma on mitmepalgelisem, selles on kujunenud traditsioonilise kindluse kõrval rohkem nooruslikku otsingulist rahutust, kuna poola teater on oma traditsioonidesse ühe-ilmeliselt tardunud. Eriti just poola ole-viku teatris puudub otsinguline uue avas-tamise tahe ja viimasest tingitud rahutus, mida, tõsi küll, me ei leia praegu ühegi teise rahva juures peale tšehhide.

Üldiselt võivad just kahe nimetatud slaavi rahva teatrid meie teatreile pakkuda väga palju eeskujuga ja õpetlikku, nagu ma seda väitsin juba ligi kümme aastat tagasi ja nagu selle vahemaa järele samale veendumusele näiksid olevat jõudnud ka meie teatrid möödunud ja eeloleval hooajal. Seda tõendavad järgnevad asjaolud. Kui möödunud hooajal „Töölisterater“ Tallinnas ja „Vanemuine“ Tartus lasksid oma õpperühmi mängida poolatari Gabryela Zapolska näidendit „Pani Dulska moraal“, „Töölisterater“ ja „Eesti Draamateater“ aga tšehhide Emil Vacheki „Ahju“ ja Karel Čapeki näidendit „Valge taud“, kuna „Estonia“ piirdus tšehhi operetiga „Haljal aasal“, siis on eeloleval hooajal oodata juba märksa rohkem poola ja tšehhi autorite näidendite lavastusi. „Eesti Draamateater“ tahab oma 1938/39. a. hooaja avada poolaka Stefan Kiedrzyński naljamänguga „Önn algab home“ ja sellele lasta järgneda veel kaks poola lavateost: Wlodzimierz Perzyński naljamängu „Kergemeelne öde“ ja Jarosław Iwaszkiewicz romantilise näidendi George Sand'i ja Chopin'i armuloost „Suvi Noan'is“, kuna „Töölisterater“ on oma mängukavva võtnud poolatari Gabryela Zapolska näidendi „Panna Maliczewska“ ja „Estonia“ tšehhi Karel Čapeki „Ema“.

Karl Viitol viiekümneaastane

äesoleval aastal pühitsema oma tuntud ooperilaulja Karl Viitoli 50. sünnipäeva. Koos sellega möödub tänavu 20 a., mil Viitol tuli Estonia näitlejate perre, kus ta on töötanud vahet pidamata, kui arvame välja 1924.—1926. a., mil ta end laulmises täiendas Itaalias laulumeistri Bustini juures.

Karl Viitol sündis Valgas 23. VI 1888. a. Ta on ema poolt eestlane, isa poolt lätlane. Elukäik korraldus nii, et ta kasvab tubli eestlane, kes meie ooperielus omab kaaluka kohta. Sest Valgas olles õppis ta hästi mõistma nii eesti kui läti keelt, aga lõpetanud seal õppimise linnakoolis, tuli ta õppimist jätkama Tartusse H. Treffneri juure. Tartus oli tol ajal eesti hariduselu õige intensiivne ja temalgi oli sellega elavaid kokkupuuteid.

Karl Viitol ei andunud pärast kooli kohe kunstielule, vaid tegutses mitu aastat Valgas kaupmehena. Aga kunstnikuveri nõudis oma osa ja me näemegi teda innukalt tegelemas kõikjal, kus väikelinna elu pakkus kunstilisi huvisid. Näitlejaelu tõmbas teda kõige rohkem ja juba 1914.—1915. a. näemeegi teda Deulis teatrinäitlejana. Sinna ei jäänud Viitol kauaks, sest tal oli hea lauluhääl ja ta tahtis seda kasutada heas muusikalavastuses. Laulmist oli ta õppinud L. Hellati juures ja hiljem Riias Sanderi juures.

1918. a. võttis Tallinna Estonia teatris jälle ooperi hoogu. Mis meil varem ooperi alal oli tehtud, see oli vaid katsetuseks, ja neile katsetustele tuli suuremate osade lauljad kutsuda võõrsilt. Nii mängiti näit. 1915/16. a. hooajal „Traviat“ ja külalisteks olid soome lauljad Dagmar Parmas ja Yrjö Saarnio. Seegi osutus vaid lauluarmastajate ilusaks katsetuseks ja K. Menning teatriarvustajana oli üsna vali ning ei soovitanud olla sellest väga vaimustatud. Ja tõepoolest, meil ei olnud ju mingeid kogemusi ooperiks, ammugi ei võinud me kõnelda mõningast ooperikultuurist, millela võimatu on selle üliraske kunstiala vajalise taseme hoidmine.

Kui 1918. a. uuesti tehti algust ooperiga, siis kaaluti küsimust juba hoopis põhjalikumalt ja loodi ka ooperinäitlejate trupp. Ka Karl Viitol kutsuti selle trupi liikmeks. Nii osutusid meie ooperi loojaiks Karl Viitol, Ludmilla Hellat-Lemba, Ella Masing, Olga Olak-Mikk ja Alfred Sällik, kelle juhtimisel tehti ooperi alal kiiresti ja tööroõmsalt järjest

KARL VIITOL

Estoniast, kes 1. novembril s. a. Donizetti ooperiga „Don Pasquale“ märgib oma 50. sünnipäeva ja 20. a. lavategevust Estonias. Pildil - juubilar Kotšubei osas ooperis „Mazepa“

uuslavastusi. Õige varsti tuli truppi uus jõud Karl Ots.

Alfred Sälliku režiitegevusel oli edu ja ooper oli meil teostunud. Hiljem jatkas oopri juhtimist Hanno Kompus ja nüüd Eino Uuli. Kas ütleme, et ooper meil kahekümne aasta kestes on jõudnud täisküpsusele? Ei mitte, sest praegune ooperijuht Eino Uuli hindab selle taset, et meie ooperikultuur on omandanud ühest küljest küll ilusa ja ajakohase kesta, kuid teisest küljest ta tuum jookseb tükk maad maas olles järele.“ See aga ei pea tähendama, et meie ooperi argonaudid poleks näinud palju vaeva ja teinud palju tööd.

Ka meie juubilar Karl Viitoli kunstiinimese oskused ja vaev ning armastus oma ülesannete vastu tähendab suurt osatähtsust meie muusikakultuuris.

Karl Viitol oli alati valvel oma hääle eest. Ta elas kogu aeg vastavat distsipliineeritud elu ja andus oma ülesannetele suure tõsidusega. Ta repertuaar on väga suur, sest ta ei esinenud ainult tõsisetes ooperites, vaid ka koomilistes ja operettideski. Nii nimetame siin ooprette: „Armas Augustin“, „Lõbus talupoeg“, „Nahkhiir“ ja koom. oop. „Korneville kellad“. Oopereist mainime „Rigolettot“, „Toskat“ (Scarpio), „Madalikku“, „Kaupot“, „Vikerlasi“. Alles hiljuti nägime teda kõik „Mazepas“ Kotšubei osas, kus ta ilmutas tugevat tahtejõudu auveenete esiletoomisel. Üldse Viitoli tööd on iseloomustanud osade tugev karakteriseerimine, alates koomilistest naljameestest kuni raskelt võitle-

vate sangarikujudeni. Ta süveneb oma ülesannetesse väga lähimõteldult ja viib nad läbi asjaliku hoolega, nii ei olegi tal olnud „lähikukkunud osi“, küll aga olemet ta hiilgeosade kõrval näinud mõningaid kordaminekuid, mis mahlakuselt jätaksid soovida.

Karl Viitol on näitlejatepere innukamaid seltskonnategelasi. Nii on ta E. Näitlejate Liidu juhatuse liige, Estonia Näitl. Ühingu koguaegne kassahoidja, Näitekunsti Sihtkapitali esinduskogu esimees ja Kultuuritegelaste pensionikassa abiesimees ja laekahoidja.

Näitlejateperes, mis koosneb ju tunnudeinimestest ja kus on võitlusi karjääri pärast, esineb Karl Viitoli tasakaalukas kuku ikka rahustajana. Kus on Viitol, seal valitseb ikka sõprus ja üksteisemõistmine.

R. K.-P.

Ameerika teater tänapäeval

Rootsi Näitlejate Liidu president Per-Axel Branner, kuulsamaid näitejuhte ja markantsemaid kujusid rootsi teatrielus, viibis käesoleva aasta kevadel pikema tutvumisreisil Põhja-Ameerikas. Laialdased teadmised ja põhjalik tutvus varemate reiside kaudu Lääne-Euroopa ja Venemaa teatritega võimaldab P.-A. Branneril teha oma vaatlusi ja hinnanguid eurooplasile mitmeti tundmatu Ameerika teatrielu kohta hea süvenemisega ja asjatundlikkusega. Rootsi kolleegide vastutuleku tõttu on „Teatril“ võimalus tutvustada ka eesti teatrisõpru Per-Axel Branneri huvitavate kirjutustega.

*

Ma ei ole olnud kunagi raskema ülesande ees kui nüüd, piüdes anda pilti Ameerika praegusest teatrist. Ülesanne on raske osalt seepärast, et aine on suur, osalt seepärast, et iga kaugelasuva teater on lähedalolijatele huvitavam kui kaugelolijatele. Väidan seda hoolimata elavast muljest, mille sain Vene teatrist Lenigradis ja Moskvas 1931. aastal, kus rahvas kustutas oma janu klassilistest ja uusaegsetest allikatest ning kelle teatrikorüüfed oma kooridega kujundasid nii enda kui ka näitelava uusaegsuse ja poliitika teenistusse. Ma ei unusta Reinhardti hiilgavaid lavastusi, mis ta lõi 20 aasta eest, mis ajast ta muutus iseenese koo-

piaks. Ja ma meenutan samuti Piscatori ja Jessneri lavastusi Berliinis, Gaston Baty, Pitoëffi ja Jouvet' lavastusi Pariisis. Ameerika teater tõuseb erakordselt euroopa ja slaavi teatri tasemeni, kuid ameerika teater on praegu kaos, mis sünnitab paratamatult tähti. Sõna „kaos“ ei ole juhuslik. Kogu Ameerika on olukorras, mis põhjustab selle sõna valimise. 1929. aasta depressioon tõukab oma suurt varju ajas edasi. Viimasel ajal on hakanud seda nimetama retsessiooniks. Selle depressiooni tulemuseks oli tihti suur meeleheide. Suurel Ameerikal on praegugi 12 miljonit töötut. Rahva valitud president Roosevelt võitleb võimsat ja tulemusrikast võitlust kapitali vastu, kuid näeb tihti oma parteiliikmeidki kahtlema lõõvat silmapilgu ülesannetes. Kogu see nii vormilt kui ka sisult karm Ameerika ei luba unustada, et Ameerika on mitmes suhtes noor maa, kelle rahvas alles kõige hilisemal ajal on hakanud selgusele jõudma enda üle, oma asendi, oma vabaduse, oma tahte ja oma nõuete üle. Näiteks mitte enam kui viiekümne aasta eest loodi eraalgatusel esimene sümfooniaorkester. Kahekümne aasta eest Ameerikal ei olnud kirjandusliku väärtusega draamakirjandust jne.

Teatrile võib läheneda mitmest eri vaatekohast ja võib vaadata teatrile mitmest eri eeldusest. Minu mulje Ameerika teatrist on loomulikult värvitud oma ootus-

tega täidetud lootusest, kui mitte ütelda teadmisest, et Ameerika teater pakub suurt huvi. Seepärast ju olingi sõitnud üle ookeani! Kuid ootusevaimustuse ja ebakriitilise imetluse takistamiseks peatusin esiteks Londonis ja vaatasin kümme konda parimat tükki, mida oli pakkuda Londoni teatritel. Minu otsene teatrimulje enne ärasõitu Stokholmist oli seotud Max Hanseniga Vaasa teatris ja „Julius Caesariga“ Draamateatris. Kahjuks takistas restoranidestriik nägemast Karl Gerhardi revüükunsti Göteborgis. Kuid Karl Gerhardt mäletatakse ju ikka. Max Hanseni Axel „Seitsmendas taevas“ oli maailmakarakter, ja Molanderi „Julius Caesar“, Lars Hanson nimiosas, kuulub kahtlemata parima hulka, mida rootsi lavakunst on suutnud anda.

Rootsi teatriõhtute pinnalt ja Londoni sellaste etenduste pinnalt nagu „Mourning Becomes Electra“, „Three Sisters“, „Robert's Wife“ ja „Autumn“ ning komöödiaist hiilgavalt mängitud ja elavalt kirjutatud „George and Margaret“, reisisin väga kaaluka Euroopa lavakunsti ballastiga New Yorki tähele panema ainult parimat Ameerikas. Sellest ettevalmistusest hoolimata New Yorgi teater hakkas võtma ülekaalu. Nähes õhtu õhtu järele Ameerika näitlejaid Euroopa ja Ameerika kirjanike kujusid elavaks tegemas, kasvas minus iga õhtuga imetlus lavalistele võimetele, millega teatrid lahendasid oma ülesandeid, ja päev päeva järele selgus maailmalinna teatri kaleidoskoobiline pilt perioodis, mida mitmest vaatekohast tuleks nimetada teatriajaloo pöördepunktiks.

AMEERIKA UUSAEGNE DRAAMAKIRJANDUS

2. veebruaril 1920. aastal etendati esmakordselt New Yorgi Morosco-teatris „Beyond the Horizon“, ja sellest Eugene O'Neill'i esimesest õhtut-täitvast tükist alates võib ütelda, et Ameerika draama seisab omal jalul.

See fakt ei ole meelevaldselt valitud. Eugene O'Neill'i tuleb iseloomustada suurima draamakirjanikuna, kelle on annud Ameerika. Kuid ta oli kaua üks. Just aastail enne maailmasõda oli Ameerikas terve generatsioon kirjanikke, maalijaid ja lavastajaid, kes olid tulnud Euroopast. Siis esinesid siin Meyerhold, Stanislavski ja Gordon Craig. 1916. aastal hakati välja andma ajakirja „Theatre Arts Magazin“, ja seal leiame algusest peale nimesid nagu Kenneth Macgowan, arvustaja, Fenimore Merril, nüüd surnud draamakirjanik, Mrs. Isaacs, ajakirja praegune toimetaja, Maurice Browne, näite-

JAAN BERGMANN

teatripioneere ja teeneterikkaid tegelasi eesti teatri loomisaegadel Tallinnas. Suri 30. septembril 1938. a. 71-aastasena.

juht, Barret Clark, kirjanik, — et piirduda ainult mõne nimega. Samal ajal elas ja töötas professor George P. Baker, esiteks Harvardis, hiljem Yale'is, ja mida ta tähendas draama ja teatri arengule, kuipalju niite ühendas teda meestega eesliinil, selle selgitamine on teatriajaloo ülesanne. Samal ajal mängisid eksperimentide näitelavad väga suurt osa. Nimetan eriliselt Provincetown Players, mis esitas Ben Hecht'i, O'Neill'i ja Susan Gaspelli draamasid, ja Washington Square Players, mis jagas oma huvi Euroopa ja Ameerika näitekirjanduse vahel, kuna ta samal ajal rakendas töösse dekoratööreid nagu Robert Edmond Jones, Lee Simonson ja Philip Moeller. Ja poole aastakümne jooksul tõuseb kogu uus kirjanike generatsioon, kelle kõigi esindajate sünniaasta on pisut enne või pärast 1890. aastat. Seal leiame Maxwell Andersoni, Sidney Howardi, Philip Barry, George Kelly, Elmer Rice'i, Eugene O'Neill'i ja huvitavaima kõigest — Paul Greeni. 20-te aastate jooksul kirjutavad nad oma näidendid ja saavutavad oma võidud Broadwayl. Neile järgneb rida nooremaid draamatikuid — Lynn Riggs, Daniel L. Rubin, Martin Flavin, E. P. Concle ja

Virgil Geddes. Kõigil neil on midagi südamel, kõigil on midagi ütleda. Neid ei saa järjestada teatud arengujoonega. Need arvukad ameerika draamakirjanikud ei ole kellegi järglased. Kogu see draamakirjanike rida tekib järsku. Nad tulevad maa kõigest osadest, suurtest ja väikestest farmidest, suurtest ja väikestest linnadest, ja ainult mõned neist põlvnevad New Yorgist, ning peagu kellelgi neist ei olnud varem sidemeid teatriga. Kuid maa enese ärkava iseteadvuse tuli ja selle produktioon vallutavad Ameerika elu ja elanike kõige erinevamad küljed.

Võib mõista tunnet, mis valitseb arvustajat, kui ta kirjutab: „Mis hiljuti oli ainult enam kui ühe generatsiooni lootus, püüe, unistus, see on saanud suurelt osalt faktiks. Mis on olnud teaduses, kaubanduses ja tööstuses, see on toimunud nüüd draamas.“ Ja ta jätkab: „Kõik meie draamakirjanikud on ehitanud kõige vähem oma maa näitekirjanduse pinnalt. Nad võlgnevad elule enesele, Ameerika elule enam kui mingi muu maa mingi muu aja draamale. Nende tugevus on selles, et nende juured on enam maa küljes kui teatris. Nad on teinud teatri oma instrumendiks ja on annud sellega teatritele väärtuse, mida sellel varem ei olnud.“

Nende nimede kõrval näeme esinevat vanemat joont Ameerika draamas. Leidub rikkalik kirjandus, mis on loodud teatritele lähedal seisvate näitekirjanike poolt, kelle eesotsas on Marc Connelly, George S. Kaufman ja S. N. Behrman ning kes teevad näidendit sama osavusega kui rätsep õmble frakki. Tarvitses ainult vaadelda Burnes Mantle'i igal aastal ilmuvat teatriramatut, mis käsitleb parimaid näidendeid Broadwayl, et näha, kui palju on neid vilunud rätsepaid. Kuid need tükiid lähevad tavaliselt paari menuka etenduse järele New Yorgis Hollywoodi.

ÜLIKOOLITEATER.

Sellest ajast, kui professor Baker Harvardis hakkas korraldama oma teatris kursusi, hakkasid mitmed Ameerika ülikoolid uurima draamat, teatrit ning kasutama õpinguid teoreetiliselt ja praktiliselt oma teatritöös. Kirjutatakse oma näidendeid ja mängitakse neid oma teatris. Yale'i ülikool, kus Bakeri järglaseks on Allardyce Nicoll, on paaraskus pöördud draamakirjanduse uurimisele ja muuseumilisele kujundamisele. Yale'i tähelepanдав katseteater, mis teeks mõne meie teatridirektori otse haigeks kadedusest, ei ole kaugeltki parim ega suurim. Stanfordi ülikoolil on uus teater 2000 kohaga, Sherwoodi ülikoolil on 1100 kohaga saal ja Wisconsinis just ehitatakse täiesti mood-

sat teatrit 1300 vaatajale. Seal oli võimalus ka silmas pidada ja tähele panna muusika, tantsu ning raadio nõudeid. Ülikoolil on oma saatejaam. Ülikoolid on ju üle kogu Ameerika kultuuritsentrumeiks ning neil on hoopis teine iseloom kui Euroopas. Ameerika ülikoolid tungivad palju enam igapäevasesse ellu.

LITTLE THEATRE

Siirdumiseks teatrisse püüavad üliõpilased pärast oma õpingute lõpetamist ühineda üle kogu maa katseteatriteks ja klubideks, mis korraldavad ringreise maal ja mitmesuguse suurusega linnades. Kogu seda liikumist nimetatakse Little Theatre (Väike Teater), ja sellel on suur tähtsus Ameerika kultuurielus. Kõige tuttavam on Le Petit Théâtre Vieux Carré's, New Orleansis. Seal mängitakse, näit., Ibseni Peer Gynt'i konstruktivistlikus lavastuses. Suurema ulatusega teatrikeskkoh on Pasadena Community Players, kellel keskfilmi tootatud maad on suured teened teatri ees, ja viimaseil aastail Federal Theatre (mille juure tulen hiljem) on koondanud kogu maa teatrihuvid ja loonud uue platvormi näitekirjanikele. Viimasena mainin New Yorki, sest maailmalinn on saanud viimase aastakümne jooksul Ameerika teatrielu keskkohaks enam kui kunagi varem.

BROADWAY

New Yorgi teatrit nimetatakse üldnimega Broadway. Ja Broadway on tähendanud ka kommentsteatrit. Juba kaua enne maailmasõda õitses teater mitte vähem äri kui kunsti pärast. Suur hulk New Yorgi teatriteid asetseb kogu maailmas tuntud Broadway tänava põiktänavais. Maa-alal 40-ndast 52. põiktänavani leiduvad tõeliselt kõik New Yorgi 80 teatrit. Need on ehitatud peagu kõik umbes samal ajal ja samasuunaliste arhitektide poolt. Saalid, mis mahutavad tavaliselt 600 kuni 1000 inimest, on laia ja sügava esireaga, kuid laiad näitelavad on ilma sügavuseta. Täiuslikkus on saavutatud sellega, et teatrid on varustatud pöördlavaga, vajutuslavaga ja ringhori-sondiga ning uusaegse teatritehnika muude leiutustega, ka nende valgustusaparaat on esmaklassiline. Publikuruumid on väikesed, eriti aga riiehoiuruumid, sest nii Ameerikas kui ka Inglismaal viiakse harilikult üllriide kaasa. Palitu pannakse tavaliselt tooli alla, kui seda ei taheta hoida käes. New Yorgis ei riietuta eriliselt teatri jaoks, kuid see ei takista nägemast parketil mõnd frakki või smokingit tavaliste ülikondade seas. Piletihinnad on keskmiselt 3 dollarist (parkett) 30 sendini

UGALA

Ed. Wilde draama
„SIDE“

Näitejuht - Ed. Tinn, lavapil-
did - Al. Möldroo

UGALA

Ed. Wilde draama
„SIDE“

Näitejuht - Ed. Tinn, lavapil-
did - Al. Möldroo

UGALA

Ed. Wilde draama
„SIDE“

Näitejuht - Ed. Tinn, lavapil-
did - Al. Möldroo

G. Zapolska näidend „PREILI MALICZEWSKA“ Tallinna Töölisteatri

Lavastus - P. Põldroos, lavapildid - H. Tamm. Pildid: stseen II v.

(rõdu). Kui on nähtud umbes 30 pikemat või lühemat aega läinud tükkide etenust, võib viis aastat märgata publiku üht ja sama koosseisu.

Enne depressiooni mängis umbes 80 teatrit 200 näidendit aastas. Läinud hooajal mängiti 90 näidendit 44 teatris. Üldine olukord on nüüd niisugune, et New Yorgi produtsendid on sunnitud piirama oma ettevõtlikkust tunduvalt enam kui varem. Iga näidendit vaadeldakse New Yorgis omaette ärina. Hasartmängijaga on tavaliselt kaasas rahamees, ja temal ei ole vähimatki huvi kunsti vastu, temale on tähtis vaid tulu. On äritegevuseks kasutatav näidend kunstiliselt väärtuslik või ei, palgatakse näitlejad ja muu personaal ning palk deponeeritakse kaheks nädalaks ette. Kui selle aja jooksul tükk ei osutu läbilöövaks, alatakse uut äri. Varandusi võidetakse ja kaotatakse. Näidendi lavastamiseks pannakse välja 50.000, 100.000 ja isegi 150.000 dollarit, kuid tavaliselt kulub lavastuseks 20.000 dollarit. Aastas investeeritakse Broadwayl umbes 2 miljoni dollarit, ja kui see oleks investeeritud ühe isiku poolt, see võiks teenida aastas umbes 20 protsenti. Kuid hasartmängijaid on palju ja individuaalselt nad ei saa poolltki sellest rendist, mille heaks võetakse ette suuri riisikoid. Õige, teenimise võimalused on määratud. Menukas näidend toob hooajal sisse miljon dollarit, suure menu korral võib aga tulu olla suuremgi. Sellele lisandub, et Broadway on juba kaua suureks eeskujuks Holly-

woodi filmile. Omal ajal paigutas filmikapital raha ja tähti otse Broadway-börsile, kuid nüüd on saavutatud kokkulepe teatri ja filmi vahel, mis vähimalt kindlustab teatri huve. Kuid andekad uued jõud röövitakse lavalt enamasti filmiäride poolt.

Repertuaari seisukohast selle aasta jaanuari, veebruari ja märtsi umbes 40 tükkist oli revüüsid 10%, uusaegseid Euroopa autoreid 10%, klassilisi autoreid, Tšehhov kaasa arvatud, 20% ja Ameerika autoreid 60%. On arusaadav, kui üks Ameerika neljast suurest koomikust Ed. Wynn tõmbas kokku täis majad revüüga „Hooray For What“, ja on samuti loomulik, kui teine neljast suurest George M. Cohan saavutas täis majad samasuguse revüüga „I'd rather be right“, kus esineb Roosevelt eelarve tasakaalustamisel. Kuid enam tähelepanvaid on see, et saale täitsid kuude kaupa sellased draamad nagu „Julius Ceasar“, Ibseni „Nukukodu“, Steinbecki „Of Mice and Men“, Thornton Wilderi „Our Town“, — et ainult nimetada mõnd neist.

TAHED

Küsime nüüd, missugusel määral see teatriruvi on seotud isikuhuviga. Ei saa salata, et tähtede hindamine on pisut Hollywooditaoline. Broadwayl on tähti, kes saavad nädalas 1500 või 2000 dollarit ja kelle väljapaiste koht on kindlustatud nii kunstiliselt kui ka majanduslikult. Seda ütel-

G. Zapolska näidend „PREILI MALICZEWSKA“ Tallinna Töölisteri

Lavastus - P. Põldroos, lavapildid - H. Tamm. Pildil: gümnaasiast Edek (H. Vaag) ja preili Maliczewska (Helle Raa)

des ma ei taha teha karmi vahet ameeriklaste ja mujalt maailmast, enamasti Londonist, tulnute vahel, kes mõne aasta järele lähevad kodumaale tagasi. Kõige populaarsem näitlejatepaar on Alfred Lunt ja Lynn Fontanne. Abiellunud juba tosina aasta eest nad olid võitnud endale positsiooni, kuid sellest ajast nad on võitnud kõigi nende südamed, kes hindavad kultiveeritud kunsti, nad on esitanud tihti repertuaari, mida nähakse Euroopaski. Samas klassis on Gertrude Lawrence, Ethel Barrymore ja Ina Claire. Seejuures võib teha ühe lõbusa tähelepaneku. Laiemat publikut ei tõmba enam armastajatiüp, olgu see Robert Taylori taoline või paremgi. Eelnenud hooaeg oli suu- rimal määral meeste hooaeg: Frank Craven draamas „Our Town“, James Barton „Tobacco Road“, Dudley Digges „On Borrowed Time“, Henry Travers „You can't take it with you“, Al Shean „Father Malachy's Miracle“. pealeselle on Ed Wynn'il ja George M. Cohan'il suur publik jalgade ees. Kuid loomulikult kaitsevad oma kohta sellased näitlejad nagu Burgess Meredith, tuntud Maxwell Andersoni mit- mest draamast, Luther Adler, viimati näi- dendis „Golden Boy“, Maurice Evans „Richard II“ huvitava tõlgitsemisega. Mai- nin samuti, et Broadwayl ei ole ainult publiku suuri lemmikuid. Broadway positsioon oleks kõigutatud, kui hooaja jook- sul ei tekiks tundmatusest rida uusi nime- sid ja ei valmistaks endale koha päikese- paistel. Selle aasta kõige lubavamate an-

nete seas leidub Julie Haydon näidendis „Shadow and Substance“, John Craven ja Martha Scott, kes esitavad noorpaari näi- dendis „Our Town“, Broderick Craw- ford, kes andis huvitava Lennie tõlgitsuse näidendis „Of Mice and Men“, ning pidu- likult koomiline ja allikvärske Hiram Sherman, kes kerkis esile näidendis „Shoemaker's Holiday“. Ma ei taha mai- nimata jätta ka 8-aastast Peter Holdenit, kes näidendis „On Borrowed Time“ män- gis suurt peaosu iseseisvalt, selgesti ja loo- mulikult, nagu ainult Ameerika lapsed seda suudavad. Seal ei olnud midagi liig vara vana, mis tihti esineb Shirley Temp- le'i juures.

MÄNGUSTIIL

Huvitav oli uurida just Ameerika män- gustiili. Repliid lastakse langeda värs- kelt ja sentimentaalsuseta. Seejuures hoo- limata külgesündinud ameerika kindlustest saab näitleja mäng pisut nurgelise ja noore mulje oma tunnetes. Ei kõnelda alati täiusliku diktsiooniga, kuid rõhutatakse alati rütmiliselt suuremas ulatuses kui näiteks Inglismaal. Alguses on raske har- juda ameerika keelega, mis tegelikult ei ole inglise keel, kuid head ameerika keelt hakatakse hindama, kui seda tihti kuul- dakse näitelavalt. Sellega võrreldes ing- lise keel kõlab afektieritult ja piiratult. Inglise keele diftongirikkus ja sulavus kaob kultiveeritud ameerika keelest ja see mõjub värskendavaltki.

TEATER JA FILM

Film on Ameerikas tähtsuset kolmas tööstus terase ja õli kõrval. Varem oli üle maa 5000 teatrit, nüüd on neid ainult 2000. Suurem hulk teatreid on muutunud kinodeks. Broadway teatrittevõtja võis varem sisemaal kindlustada enesele hea puhastulu, kuid nüüd ei julge keegi hakata sisemaaringreisi üritama mingi muu tüki kui sellega, mis on saavutanud New Yorgis suure menu. Ringreise korraldatakse tavaliselt ida- ja kesklaäne linnadesse, kuid ainult tõeliselt suurte tähtedega nagu Lunt'id, Barrymore ja mõned teised riskeeritakse külastada lõunat või länt, ja see on sagedasti suur riisiko.

Kui võetakse kätte näiteks pühapäevaleht Washingtonis ja vaadatakse, kuhu minna, siis leitakse erilisel korraldatud tabel umbes 50-st kinost, mille programm on antud igaks nädalapäevaks, kuid samas lehes on ainult väike teatrikuulutus ühte teatrisse. Ja seal on farss „You can't take it with you“. Ja niisugune olukord valitseb Ameerika Ühendriikide pealinnas, mis mitmes asjas sammub kultuurielu eesotsas.

Hoolimata elavast huvist teatri vastu ja vähemasti noore generatsiooni püüdeist filmikunsti ülivõimu võita ja teed leida elava teatri juure mängib film Ameerika rahva elus kuulmatu suurt osa. Haritud ja rikkais ringkonnas on suurmoeks käia kontsertidel ja huvituda muusikast. See on muutunud snobismiks, kuid mitte teatriskeemiks.

FEDERAL THEATRE JA RIIGITEATRI MÖTE AMEERIKAS

Itaalia rahvalaad esineb silmapaistvalt Ida-Ameerika linnades, ja muusika on osa itaallaste hingest, selleks nad elavad ja elavad seejuures hästi. Teater seevastu põrkab ameerika hingeelus puritaanlike voolude vastu ja seda vastupanu teatril ei ole õnnestunud veel murda. Kuid Federal Theatre on avanud nüüd tee, millel võib olla tähtsus. Rahvale pakutakse teatrit kinopiletite hinnaga ja tulemused on olnud esialgu üllatavad. Umbes 10.000 töötut näitlejat on esinenud mitmemiljonilise publiku ees. Rahvas, kes veel kunagi ei olnud näinud teatrietendusi, oli astunud Thalia juure rändtruppide kutsel, kes esinevad transporteeritavatel näitelavadel. Hollywoodis eneses töötab üks suuremaid sektioone ja publikuks on tal seal suur rahvahulk. Teatrihuvi-laine käib üle Ameerika, see esineb värskemalt, energi-

lisemalt, elavamalt kui tavaline teater. Federal Theatre on osa Ameerika riigi abist tööpuuduse kaotamiseks. W. P. A., Works Progress Administration, ütleb, et näitleja, lavatöölaine, dekorator, kes töötab teatris ja kes depressiooni tõttu on jäänud tööta, samuti kirjanik ja muude kunstide töölaine on õigustatud saama riiklikku abi samuti kui müürsepp, treial, ladutöölaine ja iga muu töölaine. Ja nime all Federal Theatre Project ja Mrs. Hallie Flanagani juhtimisel on teostunud see tegevus 1934. aastast peale. Uue idee põhjal töö muretsesemiseks 12.000-le töötule tehti loomulikult palju vigu, mida oli raske parandada. Kuid algusest peale oli Mrs. Flanagani seisukoht õige ja oma kaastööliste staabi abil ta on mõne aastaga loonud organisatsiooni, mis hoolimata piiratud võimalustest on omandanud sobiva vormi ja on annud määratud tulemusi. Kunstiliselt on katsetatud kogu maailmakirjandust hõlmava repertuaariga. Üks esimesi tähelepandevamade võite oli „Murder in the Cathedral“, mida esitas hiiglaansambl. Aastaprogramm New Yorgis pakub mitu esmaklassilist lavastust. Hoolimata hulgast raskustest see ettevõtte on kasvanud millekski, millel võib olla määrav tähtsus kogu Ameerika teatrielule, mitte vähem tähtis ei ole seaduseelnõu, mida minu sealoleku ajal käsitleti ajakirjanduses ja teatrimaailmas Coffee-billi nime all. Seaduseelnõu esitaja nimi on Coffee, kelle nime eelnõu kannabki, ja selle sisu on, et Federal Theatre kujundataks alatiseks asutuseks. Tugevad jõud olid liikvel selle eelnõu vastu oma otseste huvide pärast ja teised tugevad jõud olid liikvel eelnõu poolt ning lootsid sellelt Ameerika teatrirahva unistuste teostumist: rahvusteater riigi toetusega.

Kuid ka riigi toetuse korral on kahtlus suur. Kardetakse, et kui praegu kunstis poliitiline huvi on vaba, siis toetusega riik paneb oma käe ka teatrimaailma. See kartus on kahtlemata põhjendatud. Kuid teiselt poolt tuleb konstateerida, et palju väiksem maa, nagu näiteks Rootsi, peab ohverdama teatril väga palju, kuid selleski ei ole küllalt. Kuid siiski on eriline õnn näha, et tervenemine vabas Ameerikas areneb. Ameerika hakkab nägema teatris haridus- ja kultuuritegurit kui ka propagandakeskust ja see kindlustab suurel määral teatri tuleviku ja näitlejate olemasolu. Valitseb elav huvi draamakirjanike ja näitlejate ning tuleviku teatris peituvate kunstiprobleemide vastu, mis tekivad Ameerikas.

(Järgneb.)

NARVA TEATER

H. Vuolijoe näidend
„JUURAKU HULDA“

Näitejuht - A. Piller, lavapildid
- V. Peil. Pildil: stseen I vaat.

NARVA TEATER

H. Vuolijoe näidend
„JUURAKU HULDA“

Näitejuht - A. Piller, lavapildid
- V. Peil. Pildil: Soratie
(A. Lääne) ja Hulda (M. Peerna)

NARVA TEATER

H. Vuolijoe näidend
„JUURAKU HULDA“

Näitejuht - A. Piller, lavapildid
- V. Peil. Pildil: Soratie
(A. Lääne), Hulda (M. Peerna),
Norko (K. Viljuri) ja Purtiainen
(A. Keller)

VANEMUINE

A. Mälgu näidend
„METSHUMAL“

Näitejuht - K. Aluoja,
lavapildid - A. Lepik

Pildil: Toomas (J. Pöder),
Illa (V. Otsus) ja Paul
(K. Aluoja)

Teatrikiri Berliinist

Li ole kerge ülesanne luua enesele küllalt üksikasjaline pilt Berliini teatrielust. Selleks on Berliini teatrite arv liig suur ja nende kava liig mitmekesine. Tuleb enne õige hoolikalt ja tähelepanelikult orienteeruda, et mitte eksida vähemtähtsate teatrisündmuste jälgimisse ja jätta seejuures Berliini teatrielu ilmetavamad momendid hoopis kahe silma vahele.

Alljärgneva on püütud anda mõningane pilt Berliini tänavuse teatrihooaja algusest, nii nagu ta kujunes esimese kolme nädala jooksul. Seejuures on peatunud vaid sõnalavastuste juures, kuna selle aja keskes oli võimatu jälgida ühtlasi ka muusikalisi lavastusi.

Kuigi „Theater am Kurfürstendamm“ ja tema üleaedne „Komödie“ andsid etendusi ka suvel (esimeses läks Hopwood'i „Meie väike naine“ Ursula Grabley'ga nimiosas, teises Hellwig'i „Mesinädalad“ Sabine Peters'iga nimiosas), siiski päris hooaeg Berliini teatris algas alles septembrikuus. Hooaja hulka ei saa lugeda ka 18.—28. augustini olümpiastaadionil antud suurt pantomiimilist vabaõhuetendust „Vaba, rõõmus ja õnnelik rahvas“, mis oma ulatuselt ja mõjuvusel kujunes küll harvanähtavaks sündmuseks (tegelasi ükski oli üle 8.000, rääkimata dekoratiivse külje suurejoonelisusest).

Enne kui asuda lähemalt Berliini tähtsamate teatrite juure, olgu antud väike üldine iseloomustus Berliini teatrielust ja selle tendentsidest.

Kõige enne Berliini teatrielus avaldub tänava tugev kallak ansambliteatri suunas, see on tugevam kui kunagi varemalt. Teatrid sõlmivad nüüd näitlejatega lepingud kogu hooajaks, mitte enam ainult teatud näidendite jaoks, nagu enne. Arvustajad märgivad seda kui tervitatavat loobumist staarisüsteemist ja tee taasleidmist ansambliteatri juure.

Edasi — tänava asus Berliini teatripubliku ette terve rida uusi nägusid, uusi mitte küll sõna otseses tähenduses, sest mitmed neist on juba teataval määral tuntud kas filmi või teiste linnade teatrite kaudu, kuid Berliini rambil on nad siiski uutslunukad. Ka seda nähtust tervitas arvustus üksmeelselt kui värske vere saamist. Saksa teatris valitseb umbes samasugune tendents nagu meilgi: pealinna teatris märkamatuks jäänud noored näitlejad siirduvad provintsiteatrisse, loovad seal enesele mõne aastaga nime ning tulevad siis juba tunnustatud näitlejana tagasi pealinna teatrisse.

Kui nüüd üksikasjaliselt peatuda Berliini teatrielu juures, siis tuleb selles kõige tähtsama sündmusena välja tõsta Verner Krauss'i 25. näitlejajuubel. Verner Krauss näitlejana on meilgi filmi kaudu sedavõrd tuntud, et on ülearune hakata lähemalt iseloomustama tema suurt talenti. Oma suurima näitleja juubeli tähistamiseks andis Riigiteater oma „Schauspielhaus'is“ terve nädala kestes igal õhtul eri etenduse Verner Krauss'iga peaosas. Juba ükski see fakt — suuta nädal aega igal õhtul luua üksteisest täiesti erinevaid kujusid —

VANEMUINE

A. Kitzbergi - J. Simmi
laulumäng
„KOSJASÕIT“

Näitejuht - A. Mering,
lavapildid - A. Lepik

Pildil: Kägu (E. Aumere),
Õöpik (P. Hallap) ja
Lõoke (V. Tülkov)

annab selge iseloomustuse Verner Krauss'i võimetest. Oma juubelirepertuaariks oli Verner Krauss valinud järgmised näidendid: W. Goetz'i „Gneisenau“, F. Hebbel'i „Gyges ja tema sörmus“, Shakespeare'i „Richard III“, G. Hauptmann'i „Michael Kramer“, B. Shaw' „Pygmalion“ ja F. Schiller'i „Wallenstein“. Ja juubilar'i menu oli täieline: kuus õhtut ja kuus erisugust Verner Krauss'i. Seda suudab ainult tõeliselt suur kunstnik.

Peale V. Krauss'i juubelietenduste läksid Riigiteatri „Schauspielhaus'is“ hooaja alguses veel H. Ibsen'i „Peer Gynt“ ja B. Shaw' „Proua Warreni elukutse“. Esimeses mängis Peeri osa filmi kaudu tuntud Paul Hartmann, kes andis küllalt huvitava ja omapärase tõlgituse Peeri kujule. Muidu läks „Peer Gynt“ väga läbitöötatud ettekandele ja näidendi dekoratiivne külg oli suurejooneline.

Riigiteatri teises ettevõttes — „Kleines Haus'is“ — läksid samal ajal vaheldumisi F. Schiefert'i naljamäng „Marguerite ja kolm härrat“ ja H. Bahr'i naljamäng „Kontsert“. „Marguerite'is“ mängisid peaosil järllegi meil filmi kaudu tuntud Wolfgang Liebeneiner ja Theo Lingel, kuna „Kontserdis“ oli üks suuremaid osi Gustaf Gründgens'il. Viimase juures võis jälle kord nautida nüansseeritud tõlgitsemisostkust.

Peatume juhuslikus järjekorras teiste teatrite juures. „Kleines Theater“ Unter den Lindenil oli lavastanud D. Niccodemi-Lerbs'i „Scampolo“, naljamängu, mis kannab mõningaid „Juuraku Hulda“ sugemeid. Näidendis mängis peaosil Geraldine Katt, kellel see osa pidi olema esimene suurem laval pärast filmis „Tütarlaps Irene“ saavutatud edu. Arvustus jäi antuga väga rahule ja märkis üksmeelselt, et Geraldine

Katt'iga on Berliini teatrielu saanud palju-töotava uue jõu.

„Deutsches Theater“ andis Shaw' „Inimest ja üliinimest“ (Berliini teatrid näivad tänava üldse väga palju harrastavat B. Shaw'd ja J. Kay „Pirnipuud“. B. Shaw' paradokside tulevärk „Inimeses ja üliinimeses“, mis, muide, tänava läks Berliini teatrilaval kolmandas lavastuses, leidis publikus suurt poolehoidu, kuigi enne selle tüki lavaletoomist kardeti fiaskot, nagu see oli osaks saanud kahele eelmisele lavastusele. Lavastaja oli osanud luua ka küllalt liikuvust muidu tegevusvaesesse näidendisse, nii et Shaw' paradokside ja aforismide lõpmatu ahelik minutiks ei muutunud tüütavaks, hoolimata näidendi pikast kestvusest. Huvitava võttena lasi lavastaja näidendi alguses B. Shaw' lavale tulla ja esitada publikule näidendi proloogi. „Pirnipuu“ oli kergem ajaviitpeala, mis publikule küllaltki meeldis.

„Komische Oper“ omas tänavuse hooaja alguses suure külgetõmbejõu Olga Tšehhova näol. Hooaja avatükiks oli valitud meilgi tuntud F. Herczeg'i näidend „Sinirebane“. Tõepoolest, valik oli tehtud hästi! Aina imetleda tuli Olga Tšehhova peent kunsti ja seda, kuidas ta on suutnud võtta nii suurepäraselt kõik keelelised raskused. Olga Tšehhova on igatahes praegu üks suuremaid Berliini teatripubliku lemmikuid.

„Komödie“ Kurfürstendammil tõi tänava jälle Ibseni välja, kuigi, nagu eelteateis märgiti, teatud kõhklemisega. Kardeti nimelt, kas Ibseni „Naine merelt“ ütleb midagi tänapäeva publikule. Ent ta suutis küllaltki öelda, sest teater oli peaaegu igal õhtul välja müüdüd. „Naist merelt“ mängis Agnes Straub, kes sellele teatud määral siiski ebamäärastele kujule oskas

anda päris tugevasti kaasa elama panevaid jooni.

„Theater am Kurfürstendamm“ avas oma hooaja H. Bratt'i „Suure mehe eraelu'ga“. Selle naljamängu oli valinud enesele Johannes Riemann. Muidu kergesisuline, aga küllalt põneva intriigiga pala leidis ansamblist tiheda esituse ja publikult sooja vastuvõtu.

„Renaissance-Theater“ tõi oma möödunud hooaja repertuaarist uuesti välja L. Housmanni „Victoria Regina“, mis on rohkem ajalooliste piltide seeria kui harilik näidend. Aga sellest hoolimata on tal suur lavaline mõjuvus. Peaosi mängisid Irene von Meyendorff, Erika von Thellmann ja Hans Stüve.

„Komödienhaus“ andis hooaja avatükina S. Michaelis'e „Revolutsioonipulma“, Alice Treff'i, Hilde Volk'i ja Oskar Schättiger'iga peosades.

Ülevaatlikkuse mõttes olgu nimetatud veel „Lessing-Theater'is“ antud H. Bossdorf'i „Punane alusundruk“ Günther Lüders'iga peosas, „Volksbühne's“ läinud H. Göbsch'i „Troon maailmajagude vahel“ Carstens'iga peosas ja „Theater in der Saarlandstrasse's“ antud E. Foerster'i „Naine möödu järgi“.

Seega on linnulennuliselt puudutatud kõiki Berliini sõnalavastusteatreid. Nagu sellest loetelust nähtub, on Berliini teatrielu selleks liig kirev, et suuta kõike isiklikult jälgida ja põhjalikumalt edasi anda.

Üldiselt aga tundub Berliini teatrielu olevat väga vilgas ja intensiivne nii laval

A. Mälgu „METSHUMAL“ Kuressaare teatris
Pildil - Illa (Selma Sepp) ja Paul Tuul (Th. Maripuu)

kui ka saalis. Lavastused on viimistletult läbitöötatud ja koosmäng ansambliteatrile tuginevalt tihe. Publiku osavõtt on kõikjal elav ja kontakt lavaga soe.

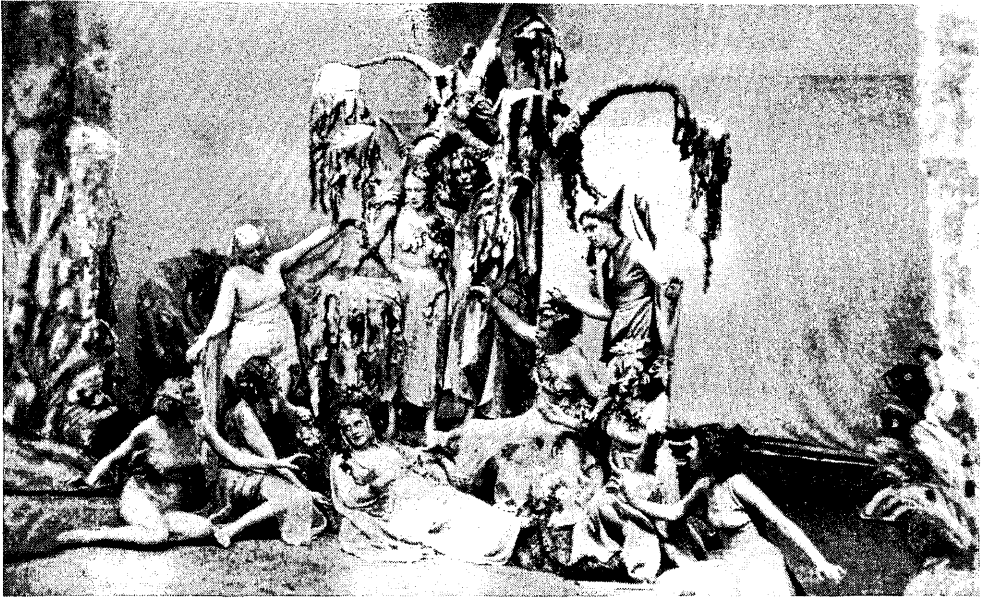
Berliinis, 29. septembril 1938. a.

N. Gogoli lugu „NAISEVÕTT“ Tallinna Töölisteatris

Lavastus - A. Särev, lavapildid - H. Tamm, tantsud - H. Tohvelman. Pildil: stseen tantsulis-pantomiihilisest illustatsioonest

Shakespeare'i „SUVEOO UNENAGU“ Endlas

Lavastus - E. Lemmiste, lavapildid - U. Halla. Pildil: stseen 4. pildist - Titania ja haldjad

Teatrite töomailt

ESTONIA

Hooaeg avati muusikalavastuse alal 10. septembril P. Tšaikovski ooperiga „Mazepa“ ja sõnadraama alal 11. septembril E. Wilde komöödiaga „Pisuhänd“. Nädalapäevad hiljem tuli esietendusele A. Mälgu uudisteos „Metshumal“ J. Tõnopa lavastusel. „Metshumal“ on mitmeti erinev A. Mälgu senisest näitekirjanduslikust loomingust, selle tüürika ja hingeelulised alatoonid sisaldavad palju köitvat meeleolu. Kuigi arvustuse hinnang „Metshumalale“ ei olnud ülistav, ei ole see mõjunud tagasikiskuvalt publiku huvile. Operetihooja avanguks antud Abrahami uudisoperetile „Juulia“ võib loota kestvut menu. Nimiosalist mängivad vaheldumisi Milvi Laid ja Els Vaarman.

Uusi lavastusi oktoobris on prantslase Birabeau' lustmäng „Minu poeg minister“ Paul Pinnaga peaosas ja ta enda lavastusel. „Minu poeg minister“ esietendus 16. oktoobril on ühtlasi P. Pinna auõhtuks tema teenete tähistamiseks uue „Estonia“ maja saamisloos, mille 25-aastast juubelit pühitsetakse samaaegselt. Uue ooperilavastuse — Donizetti koomilise ooperi „Don Pasquali“ esietendus on 1. novembril, millega K. Viitol tähistab oma 50. sünnipäeva ja 20-aastast lavategevust. Oktoobris tulevad kordamisele balletid „Lakšmi“ ja „Flora ärkamine“, mis märgib Rahel Olbrei teretunud tagasitulekut teatritöösse. Uue opereti esietendus tuleb alles novembris.

EESTI DRAAMATEATER

Hooaeg avati pealinnas 17. sept. A. Strindbergi näidendiga „Eerik XIV“, mis mitmete oluliste kaalutluste tõttu tuli mängimisele „Talupoegade kuningas“ nime all. Avaetendus Tallinnas leidis arvustajailt üksmeelselt tunnustava hinnangu. Teise etenduse järele siirdus trupp ringreisile provintsi, kus selle tuumaka lavastuse edu kõigiti jätkub.

Ringreiside hooaeg algas juba 7. sept. Rakveres Stefan Kiedrzyński tihedakoelise kaasaja-komöödiaga „Õnn algab homme“, mis kõikjal on leidnud elava vastuvõtu.

Mõlemad ringreisid lõpevad oktoobri keskpaiga. Järgmiseks lavastuseks tuleb August Jakobsoni esikdraama „Üks inimene lahkub“, mis käsitleb kasvatusprobleeme meie intelligentsi perekonna naamides. Lavastab R. Tarmo. Selle algupäran-

S. Kiedrzyński' komöödia „ÕNN ALGAB HOMME“ Eesti Draamateatris
Näitejuht - E. Türk, lavapildid - P. Raudvee. Pildil: stseen III v.

diga paralleelselt lavastab L. Kalmet „Laulu tulipunasest lillest“. See on Soome dramatiseering J. Linnankoski samanimelise romaani järgi.

Noorsooteater avas hooaja 2. okt. P. Toomendi algupärase muinasnäidendiga „Lamburneid“, mis A. Sunne lavastusel lastele kohast löbu pakkus. Järgneviks lasteetenduseks on kaalumisel mitmed algupärandid.

Nukuteater algab tegevust 23. okt. G. Helbernäe algupärandiga „Varastatud unenägu“, mida läinud hooajal Tallinnas etendati ainult kaks korda.

TOOLISTEATER

Töölisteatri senistest hooaja uutest lavastustest on eriti menukas olnud H. Vuolijõe „Justiina“, mis on vastu pidanud juba ligi 20 väljamüüdnud etendust. Ka G. Zapolska „Preili Maliczewska“ on läinud rahuldavalt. Üldse on Töölisteater kuni 3. oktoobrini Tallinnas annud 44 etendust 15.000 inimesele. Ka teatri clarves ettenähtud keskmine kassa on juba ületatud.

6. oktoobril jõudis esietendusele Nikolai Gogoli „täiesti uskumatu lugu“ „Naisevõtt“ Andres Särevi lavastusel ja Helmi Tohvelmani poolt lisandatud tantsulis-pantomiimiliste illustratsioonidega. N. Gogoli toredad tüübid, mis auga võivad seista sama autori „Surnud hingede“ ja „Revidendi“ surematute inimkujude kõrval, leidlikud koomilised situatsioonid ja vaimukusest sädelev dialoog peaksid sellele jantlikule komöödiale tagama kunstilise menu ja ka läbilöövuse publiku juures.

Oktoobri teisel poolel valmib hispaanlaste Munoz Seca ja Perez Fernadezi operett takistustega „Caramba“ ehk „Dolores ja teiskud“, mis oma operetti parodeeriva leidlikkusega mõne aasta cest Euroopas laineid löi. Operetiparoodiana on see teatrile umbes samasuguseks eksperimendiks, nagu seda mullu oli „Kolmekrossi ooper“. Lavastab Priit Pöldroos.

Pärast „Naisevõtu“ esietendust algavad proovid Oskar Lutsu novelli „Äripäev“ dramatiseeringuga, mille valmistas Andres Särev, kes ühtlasi on ka lavastajaks. Lavaküpseks saab „Äripäev“ novembri alguseks.

Novembri teisel poolel peab Anna Tamm oma lavategevuse 35. juubelit, mille puhul teater juubilaril soovil lavastab arvatavasti Ostrovski „Metsa“. Viimaseks lavastuseks enne jõulu tuleb üks algupärand või ühe tuntud kirjaniku valmiva romaani „Ristikõites“ dramatiseering Andres Särevi poolt.

One of the best

S. Kiedrzyński' komöödia „ÖNN ALGAB HOMME" Eesti Draamateatris

Näitejuht - E. Türk, lavapildid - P. Raudvee. Pildil: K. Rudlinski (A. Suurorg) ja Hortensja (Mari Möldre)

VANEMUINE

Avatükina anti A. Mälgu näidend „Metshumal" K. Aluoja lavastusel. Tükk toodi välja autori teksti kohaselt segatüübilisena, kusjuures dramaatilise intriigi kõrval säilitati ka humoristlikud stseenid ja tasandati vähjahaige Paul Tuule füüsilisi kannatusi. Vaatajaskond võttis tüki soojalt vastu.

Järgmise tükina toodi lavale A. Meringu pisut stiliseeritud lavastusel A. Kitzbergi ja Juhan Simmi laulumäng „Kosjasõit" rohke tegelaskonnaga. Tükk läks suure tempo ja bravuuriga ning arvustus suhtus temasse üksmeelselt kiitvalt.

Praegu on ettevalmistusel Maksim Gorki draama „Põhjas", mille lavastab K. Aluoja. Esietendus on 27. oktoobril. Paralleelselt eelnimetatud tükiga A. Mering lavastab Max Bertuchi opereti „Janja", mille esietendus on 18. oktoobril.

Nende kahe tüki järele tuleb ettekandele A. Meringu lavastusel ungarlase Lakatose näidend „Kaheksateistkümnendaastased", mis kujutab ellu astuvate 18-aastaste keskkooli lõpetanud õpilaste seiklusi.

Uhtlasi on repertuaari võetud Hugo Raudsepa „Vedelvorst", mida senini Tartus pole veel lavastatud.

31. oktoobril pühitseb tuntud muusikamees ja helilooja Juhan Simm oma muusikalise ja teatritegevuse kolmekümneandat juubelit. Sel korral mängitakse A. Kitzbergi näidendit „Kosjasõit", mille muusika on juubilarilt. Juhan Simm on kogu selle aja jooksul seisnud Vanemuise teenistuses, mis kuulub meil harukordsete nähtuste hulka.

NARVA TEATER

Hooaeg avati 11. septembril H. Vuolijõe komöödiaga „Juuraku Hulda". Uue kunstilise juhi Ants Pilleri töösse rakendumine, personaali täiendamine uute jõududega, Narva teatri kutseliseks teatriks kujundamine, sihtasutuse loomine, üllatuslike tulemusiga võistluskatsed uute lavaannete avastamiseks ning rida teoksile võetud või teostatud pisemaid reforme löid algavaks hooajaks erakordse elevuse. Usalduse ja poolehoidu märgiks uuele teatril võib lugeda ka seda, et käesolevaks hooajaks on abonemente müüdüd 3 korda enam kui eelmistel aastatel. Ja kuna karskusselts „Võitleja" andis nõusoleku oma varanduse üleandmiseks sihtasutuse „Narva teater" alusvaraks, võib loota, et Narva teatril on seljataga uue arengutee raskeim etapp

N. Gogoli lugu „NAISEVÕTT“ Tallinna Töölisteatris

Lavastus - A. Särev, lavapildid - H. Tamm. Pildil: Fekla Ivanovna (L. Lindau) ja Podkolesin (R. Bauman)

Liikumis- ja tantsujuhiks kutsuti prl. Virve Viires, kelle hoogus tegevus ja asjatundlik töö tema tantsustuudios on äratanud Narva publikus suurt huvi. Uueks dirigendiks on käesolevast hooajast peale Narvas üldtuntud muusikaline jõud Leopold Vigla.

Uute lavastustena on praegu ettevalmistusel A. H. Tammsaare ja Särevi „Andres ja Pearu“, Istvan Bekeffi „Vabandamatu tund“ ja Vacheki „Ahi“.

ENDLA

Hooaeg avati laupäeval, 24. septembril, Shakespeare'i komöödiaga „Suveöö unenägu“. Teater tuli oma tööga toime üldiselt hästi, kohalikke olusid arvestades aga hiilgavalt. Kuigi Endlal puuduvad suured tehnilised võimalused, oli siiski saavutatud väga huvitavaid tagajärgi, näiteks dekoratsioonide muutumine publiku silme ees jne. Kohalik arvustus suhtus teatud tõesse hindavalt.

Juba enne hooaja avamist Pärnus tegutses teater intensiivselt maakonnas, andes seni 11 etendust. Ühe erandiga mängiti igal pool H. Vuolijoe „Juuraku Huldat“, mille vastuvõtt rohkemal arvul kui seda teatri sisemise töö tõttu praegu rahuldada väljasõidud sama näidendiga.

8. oktoobril tuleb esietendusele Ladislav Fodor'i komöödia „Küpsustunustus“, pealeselle valmib lähemal ajal A. Kitzbergi lastenäidend „Nõiapill“, kuna töös on tšehhi autori E. Vacheki komöödia „Ahi“.

KANNEL

8. septembril toimus hooaja avatükina H. Vuolijoe „Juuraku Hulda“ esietendus väljamüüdnud saali ees. Etendus sai nii publiku kui ka ajakirjanduse kiitva arvustuse osaliseks.

Juba 4. septembril algas teater maal ringreisidega, kus senised etendused on toimunud kõik väljamüüdnud maja ees. Publiku suhtumine teatrisse neil etendusil on olnud väga sõbralik ja soe ning teater saab maa keskustest järjest kutseid esinemisteks, isegi rohkemal arvul kui seda teatri sisemise töö tõttu praegu rahuldada suudetakse. Ligemal ajal on teatril kavas külastada Petserimaad, mis seni kõikide teatrite poolt on jäetud sööti. Kuigi ringreisid Petserimaal on teatril seotud suurte kuludega, tahab „Kandle“ teater siiski kaasa aidata meie setuhõimude teatrikuultuuri tõstmiseks.

Ka teatri laval on suvevaheajal teostatud ümberehitusi, eriti valgustusvõrgus, mis võimaldavad tehniliselt paremaid lavastusi.

M. Metsanurga näidend „VAGADE ELU“ Valga teatris
Näitejuht - V. Soosõrv, lavapildid - K. Rooleid

Eriti suur elevus valitseb viimasel ajal Võru teatripublikus, kuna järgmise näidendina on ettevalmistusel Elmo Ellor'i komöödia „Mees maanteelt“, mille esietendus on Võrus 6. oktoobril.

UGALA

Ugala hooaeg Viljandis avati 15. septembril Ed. Wilde draamaga „Side“, millele nädala pärast järgnes H. Vuolijõe komöödia „Juuraku Hulda“. Mõlemad lavastused said nii arvustuse kui ka publiku sooja vastuvõtu osaliseks. Enne hooaja avamist Viljandis viibis teater „Juuraku Hulda“ pikemal ringreisil naabermaakondades, kusjuures etendused läksid kõikjal täis majadele ja Paides pidi teine saalitäis publikut tagasi minema, mille tõttu „Juuraku Hulda“ tuli Paides teiskordsele ettekandele. Järgmiseks lavastuseks on L. Verneuille'i „Maksimummaksjate kool“, mille esietendus on oktoobrikuu keskpaigu. Väärib tähelepanu, et käesoleval hooajal on kuni 1. oktoobrini antud juba 32 etendust läinud hooaja 27 etenduse vastu, ehkki eelmine hooaeg oli etenduste arvult rekordiline.

KURESSAARE TEATER

Hooaeg avati 17. septembril Mälgu näidendiga „Metshumal“. Romantilisest laadist kirjutatud melodraamasse on autor põiminud rohkesti naturalismi kalduvat külarealismist, mis asetab lavastaja kahe vastolulise laadi — külarealismist ja melodraamaatilise kallaku — ette. Lavastaja Kuljus oli külarealismist õisi tublisti kärpinud ja oli püüdnud leida sobiva kesktee. Jäädes realistlikule pinnale oli ta siiski esile toonud helilooja traagika, — nagu seda autor ise iseloomustab. Lavastaja julged kärped olid igati kasuks „Metshumala“ lavastusele ja etenduse vastuvõtt oli väga soe.

Septembrikuu lõpul tehti kolmepäevane reis Hiiumaale (Emmaste, Käina ja Kärda) Hugo Raudsepa komöödiaga „Mees, kelle käes on trumbid“. Esimene reis Hiiumaale õnnestus üle ootuste hästi.

Teise lavastusena tuleb 15. oktoobril esietendusele A. Sepp'a näidend „Majasadamas“. Sellele järgneb E. Tammlaane „Raudne kodu“.

Teatri õppetruupil on ettevalmistusel A. Brigaderi „Suur saak“.

Eesti teatrite repertuaar 1937/38. a. hooajal

Teose nimetus	Autor	Liik	Mängitud kordi	Publiku üldarv
---------------	-------	------	----------------	----------------

ESTONIA TEATER

Paunvere	O. Luts	komöödia	3	1.870
Tuulte pöörises	A. Kitzberg	draama	13	7.020
Suveöö unenägu	Shakespeare	komöödia	14	9.424
Vedelvorst	H. Raudsepp	"	9	7.127
Mees, kelle käes on trumbid	H. Raudsepp	"	14	9.729
Tseesar	M. Pagnol	näidend	15	10.809
Lõunatuule eksirännak	P. Rummo	lastenäidend	4	2.279
Figaro pulmad	Beaumarchais	komöödia	8	5.360
Andres ja Pearu	A. H. Tammsaare — A. Särev	dramatiseer.	16	11.022
Juuraku Hulda	Hella Vuolijoki	komöödia	19	15.691
Esimene kevadpäev	Dodie Smith	"	9	6.241
Halka	St. Moniuszko	oopér	2	733
Madame Butterfly	G. Puccini	"	1	765
Katked Pajatsid, Tosca, Boheem	R. Leoncavallo G. Puccini, G. Puccini	"	1	833
Tütarlaps läänest	G. Puccini	"	12	6.731
Sevilla habemeajaja	G. Rossini	"	1	685
Müüdnud mõrja	B. Smetana	"	13	7.554
Boheem	G. Puccini	"	4	2.072
Traviata	G. Verdi	"	4	2.764
Rigoletto	G. Verdi	"	1	832
Tosca	G. Puccini	"	6	3.265
Eugen Onegin	P. Tšaikovski	"	9	4.766
Padaemand	P. Tšaikovski	"	7	5.029
Vikerlased	Evald Aav	"	2	1.063
Romeo ja Julia	Ch. Gounod	"	11	7.003
Marta	Fr. v. Flotow	"	13	7.340
Haljal aasal	Jara Beneš	operett	15	11.374
Lõbus talupoeg	Leo Fall	"	2	1.384
Tatra tüdruk	J. Rõõmsaar — P. Ardna	"	36	29.747
Mariza	I. Kalman	"	1	873
Sügismanööver	I. Kalman	"	26	19.272
Rose-Marie	R. Friml ja H. Stothart	"	19	14.142

EESTI DRAMA TEATER

Kevade	O. Luts — A. Särev	dramatiseer.	44	14.710
Daam kameeliatega	A. Dumas	draama	44	16.465
Suvi	O. Luts — A. Särev	dramatiseer.	51	21.239
Mees trumpidega	H. Raudsepp	komöödia	42	9.504
Kuulsus	A. Gussev	näidend	33	8.381
Sikud kaevul	A. Mälk	komöödia	34	9.249
Tootsi pulm	O. Luts — A. Särev	dramatiseer.	28	11.342
Must suvi	R. Sirge	näidend	6	1.798
Põrgu	J. Jaik	komöödia	2	1.053
Kõrboja peremees	A. H. Tammsaare — A. Särev	dramatiseer.	2	1.188
Valge taud	K. Capek	draama	4	742

Teose nimetus	Autor	Liik	Mängitud kordi	Publiku üldarv
Noorsooteater:				
Aladini imelamp II	Oludele kohast. H. Anto	muinasjutt	7	2.959
Väike lord Fauntleroy	G. Fröschel	dramatiseer.	6	2.363
Nukuteater:				
Pauka	H. Lagus	komöödia	4	1.455
Reis ümber toa	Avenarius	lastetükk	27	3.897
Varastatud unenägu	G. Helbemäe	muinaslugu	32	4.483

T O O L I S T E A T E R

Häda õnnega	J. Kihulane	komöödia	12	4.150
Tütarlaps tänaval	R. Török ja T. Emöd	näidend	15	5.229
Aristokraadid	N. Pogodin	näidend	8	2.739
Õitsev meri	A. Mälk — A. Särev	dramatiseer.	14	5.353
Metsalise rada	A. Jakobson — A. Särev	dramatiseer.	24	8.604
Metsmees	R. Janno — A. Särev	dramatiseer.	5	1.734
Kraavihallid	E. Vaigur	rahvatükk	7	2.188
Hea elu	S. Amaglobeli	näidend	13	4.018
Tagahoovis	O. Luts — A. Särev	dramatiseer.	16	6.197
Mehe küljeluu	M. Jotuni	rahvatükk	41	17.187
Kolmekrossi ooper	B. Brecht ja K. Weill	näidend	30	12.823
Inimesed ajujääl	V. Werner	näidend	24	8.738
Tootsi pulm	O. Luts — A. Särev	dramatiseer.	45	19.541
Rätsepad Sillamatsil	R. Blauman	rahvatükk	30	11.577
Romeo ja Julia	W. Shakespeare	draama	11	3.571
Raudne kodu	E. Tammlaan	näidend	14	4.148
Taeva palge all	A. Mälk — A. Särev	dramatiseer.	7	1.852
Ahi	E. Vachek	komöödia	12	3.634
Proua Dulaska moraal	G. Zapolska	komöödia	2	715
Lootus õnnistusele	H. Heijermans	draama	2	920
Demobiliseeritud perekonnaisa	H. Raudsepp	komöödia	1	233

V A N E M U I N E

Õitsev meri	A. Mälk — A. Särev	dramatiseer.	12	2.701
Metsmees	R. Janno — A. Särev	"	6	767
Küpsustunnistus	L. Fodor	komöödia	46	10.206
Anna Edes	D. Kosztolany	näidend	6	966
Inimesed ajujääl	V. Werner	"	32	5.176
Lipud tormis	H. Raudsepp	"	38	8.917
Niskamäe naised	H. Vuolijoki	"	4	885
Mees, kelle käes on trumbid	H. Raudsepp	komöödia	19	4.392
Põrgu	J. Jaik	"	10	3.464
Esimene kevadpäev	D. Smith	"	3	591
Rätsepad Sillamatsil	R. Blauman	rahvatükk	17	7.727
Moraalne proua	G. Zapolska	komöödia	3	422
Kevade	O. Luts — A. Särev	dramatiseer.	13	4.799
Mülkasoo	M. Ziverti	draama	11	1.872
Faust	Ch. Gounod	ooper	11	4.110
Rohelisel aasal	V. Tolarski	operett	55	17.844
Viimne valss	O. Strauss	"	20	6.123
Dzaina	P. Abraham	"	9	2.213
Giuditta	F. Lehár	"	12	4.246
Mougli	R. Kipling	lastenäidend	4	971
Soovisõrmus	J. Kallak	"	6	1.591

TEATER

Teose nimetus	Autor	Liik	Mängitud kordi	Publiku üldarv
---------------	-------	------	----------------	----------------

E N D L A T E A T E R

Tütred	E. Viljasaar	komöödia	7	1.223
Oi noorus	E. O'Neill	"	6	1.682
Lipud tormis	H. Raudsepp	näidend	10	3.040
Mürts tagamajas	M. Böttcher	komöödia	6	1.477
Häda õnnega	J. Kihulane	"	6	1.400
Õitsev meri	A. Mälk — A. Särev	dramatiseer.	9	2.345
Jõulumees	—	lastenäidend	2	777
Valge org	H. Ohlsen	rahvatükk	16	4.7 1
Tootsi pulm	O. Luts — A. Särev	dramatiseer.	14	3.992
Mašinaal	S. Tradwell	draama	4	1.063
Dr. Silber	S. Asch	"	4	699
Distsiplineerimatu sugupõlv	M. Valtari	komöödia	5	842
Maja sadamas	A. Sepp	näidend	11	2.685
Juuraku Hulda	H. Vuolijoki	komöödia	2	667

U G A L A T E A T E R

Tuulte pöörises	A. Kitzberg	draama	8	1.362
Distsip ineerimatu sugupõlv	M. Valtari	komöödia	18	3.041
Mister Vu	H. Vernon, R. Owen	näidend	13	1.814
Häda õnnega	J. Kihulane	komöödia	8	1.616
Küpsustunnistus	L. Fodor	"	26	4.302
Maja sadamas	A. Sepp	näidend	25	4.686
Mees trumpidega	H. Raudsepp	komöödia	17	2.278
Andres ja Pearu	A. Särev — A. H. Tammsaare	dramatiseer.	8	1.583
Inimesed ajujäl	V. Werner	näidend	19	3.446
Patuoinas	Agapetus	naljamäng	12	1.775
Tuled karidel	R. Raunik	näidend	4	466
Rootsi tulitikk	L. Hirschfeldt	komöödia	4	656
Trump lamooriga	E. Vaigur	rahvatükk	4	559
Niskamäe naised	H. Vuolijoki	näidend	10	1.574

N A R V A T E A T E R

Lipud tormis	H. Raudsepp	näidend	8	1.690
Tuulispea	A. Tamm	"	6	946
Soovin tutvust.	H. Tarum	komöödia	13	3.583
Õitsev meri	A. Mälk — A. Särev	dramatiseer.	10	1.739
Hea elu	S. Amaglobeli	näidend	8	1.216
Valge lagendik	E. Tammlaan	"	9	1.737
Tuulte pöörises	A. Kitzberg	draama	7	948
Mary Dugany protsess	R. Veillers	näidend	5	724
Inimesed ajujäl	V. Werner	"	10	1.428
Maja sadamas	A. Sepp	"	8	1.277
Uus maja	G. Bulgakov	komöödia	4	777
Haljal aasal	J. Beneš	operett	12	4.441

Teose nimetus	Autor	Liik	Mängitud kordi	Publiku tildarv
---------------	-------	------	----------------	-----------------

K A N D L E T E A T E R

Tütarlaps tänaval	E. Török — T. Emöd	näidend	2	253
Häda õnnega	J. Kihulane	komöödia	11	1.549
Lipud tormis	H. Raudsepp	näidend	9	855
Niskamäe naised	H. Vuolijoki	-	1	176
Prl. Dr. Szabo	L. Fodor	naljamäng	4	284
Metsalise rada	A. Jakobson — A. Särev	dramatiseer.	6	835
Küpsustunnistus	L. Fodor	näidend	16	2.204
Eeskujulik abielumees	Avery Hopwood	naljamäng	6	829
Tuulte pöörises	A. Kitzberg	draama	3	312
Võõra lipu all	K. Moor	naljamäng	2	236
Taevalik meloodia	E. Vaimre — H. Vatsel	operett	3	1.015
Mis kuuskede haldjad sosistavad	A. Kitzberg	lastenäidend	1	421

V A L G A T E A T E R

Häda õnnega	J. Kihulane	komöödia	5	888
Tuulispää	A. Tamm	näidend	2	487
Küpsustunnistus	L. Fodor	komöödia	6	1.196
Päike paistab	L. Zilahy	"	7	1.632
Mehe küljeluu	M. Jotun	rahvatükk	4	989
Kasvatamata ugupõlv	M. Valtari	komöödia	3	668
Teekonna lõpp	R. Sherriff	draama	3	413
Vaikne nurgake	O. Luts — A. Särev	dramatiseer.	2	231
Rätsepäd Sillamatsil	R. Blauman	rahvatükk	3	724
Vagade elu	H. Metsanurk	näidend	3	592

K U R E S S A A R E T E A T E R

Niskamäe naised	H. Vuolijoki	näidend	1	147
Dolly	H. Hirsch	operett	2	2.112
Tütred	H. Viljasaar	komöödia	1	119
Kõrboja peremees	A. Tammsaare — A. Särev	dramatiseer.	12	2.172
Paunvere	O. Luts	komöödia	3	307
Kauged rannad	H. Pagnol	näidend	8	1.254
Mariza	J. Kalman	operett	4	635
Vaene kui kirikurott	L. Fodor	komöödia	3	341
Mehe küljeluu	M. Jotuni	rahvatükk	7	909
Õitsev meri	A. Mälk — A. Särev	dramatiseer.	8	1.426
Kevade	O. Luts — A. Särev	dramatiseer.	8	1.250
Lõbus talupoeg	L. Falli	operett	5	838
Mees trumpidega	H. Raudsepp	komöödia	2	264
Kõrgem seisus	T. Braks	"	1	98

Eesti teater arvudes 1937/38. a. hooajal

Teatrid	Lavastuste arv		Eten- duste arv	Vaatilejate arv etenduste liikide järgi				Omatulu (kassa)	Toetusi riigilt ja omavalit- suselt	Keskmiselt ühe etenduse kohta (kõik liigid kokku)	Keskmi- ne pilet hind iga vaatleja kohta sentides		
	uusid	korra- võttud		uusi kõrta- võttud	ooper	operett	tants					laste ja noor- sõo	laste ja noor- sõo
Kutselised													
1. Estonia	17	15	310	84.293	51.453	76.794	2.279	214.799	174.843.25	146.000.—	692	564.—	81
2. Vanemuine	14	7	337	52.885	4.110	30.426	2.562	89.983	51.786.57	75.875.—	244	149.—	55
3. E. Draamateater	13	16	366	95.671	—	—	15.157	110.828	82.210.80	46.250.—	303	225.—	74
4. Tõllisteater	14	7	333	125.151	—	—	—	125.151	73.584.39	27.493.24	376	221.—	59
5. Ugala	11	8	176	38.272	—	—	—	38.272	17.059.—	13.400.—	217	97.—	44
6. Narva	9	2	103	16.945	4.561	—	—	21.506	8.760.30	11.810.—	207	85.—	39
7. Endla	14	1	102	26.533	—	—	—	26.533	13.546.53	13.825.—	262	129.—	49
Kokku	92	38	1.727	439.750	60.104	107.220	19.998	627.072	421.790.84	334.653.24	363	244.—	67
Poolkutsel.													
1. «Kannel»	9	3	64	7.533	—	1.015	421	8.969	3.922.—	3.959.—	144	60.34	42
2. Kuressaare	11	3	65	7.911	—	3.565	376	11.872	5.196.05	3.850.—	181	76.45	44
3. Valga	10	1	39	8.420	—	—	—	8.420	2.719.85	2.550.—	216	69.74	33
Kokku	30	7	168	23.864	—	4.600	797	29.261	11.837.90	10.359.—	174	70.46	40

Toimetuselt

„TEATRI“ järgmine number ilmub 19. novembril s. a. Kaastöö selle numbri jaoks tuleb saata toimetusele, Tallinn, postkast 337, hiljemalt 5. novembriks s. a.

*

„TEATRI“ talitus palub kõiki tellijaid, kel on tasumata ajakirja tellimise raha, saata see ära hiljemalt 1. novembriks. Raha võtavad vastu meie usaldusmehed kõigis teatris üle maa. Tallinnas võib raha tasuda toimetuses, Vabadusväljak 7—3 (EKA majas), iga päev kella 9—3. Samuti võib raha saata meile kirjaga postmarkides või maksa meie posti jooksvale arvele nr. 434.

SISU:

O. URGART — Meie draamakirjandus täna, eile ja homme ● E. R. SARV — Koomilisusest komöödias ● A. H. TAMMSAARE — Rahvas ja teater ● B. LINDE — Tsehhi teater ● R. K. P. — Karl Viitol viiekümneaastane ● P. A. BRANNER — Ameerika teater tänapäeval ● Teatrikiri Berliinist ● Teatri töömailt ● Eesti teatri repertuaar 1937/38. a. hooajal ● Eesti teater arvudes 1937/38. a. hooajal ● Loetut — nähtut — kuuldu ● Toimetuselt ●

Loetut — nähtut — kuuldut

Eesti on praegu neid väheseid maid maailmas, kus ei kurdeta publiku vähesuse üle teatris ja kus ei kardeta kino ja raadio konkurentsist teatrile. Teisiti on tänapäeval lugu paljudes Euroopa riikides. Mõne aja eest võisime lugeda sama ajakirja veergudel, milliseid vahendeid soovitatakse kasutada Skandinaavia maades publiku tõmbamiseks teatrisse, ning käesoleval suvel Londonis peetud rahvusvahelisel teatrikongressil oli kino ja raadio konkurentsist küsimus üks kesksemad.

Möödunud kuul hakkas Pariisis üks sealset saatejaamu korraldama oma saateid avalikult, publiku juuresolekul. Muidugi sissepääsumaksu eest. Kava kohaselt oleks antud neli õhtust avalikku saadet ja üks hommikune. Raadio-saatejaamade avalike ettekannete vastu esinesid Pariisi teatrid valitsuse ees protestiga, juhtides valitsuse tähelepanu sellele, et teatrid kannatavad niikuinii teatrikriisi all ja saatejaamade avalikud ettekanded toovad neile veelgi enam kahju.

Ka meie Riigi Ringhääling on aeg-ajalt korraldanud Estonia Sinises saalis n.-n. avalikke raadioõhtuid, mis aga vähimalgi määral ei ole teinud konkurentsist teatrile, veel vähem põhjustanud protesti.

*

Seni oli mikrofoni ees esinemine ala, mida kusagil ei õpetatud. Igaüks tegi siin häält nii nagu ta seda heaks arvas. Nüüd aga on jõutud niikaugemale, et kõik, kellel on selleks huvi, võivad õppida sedagi, kuidas tuleb esineda mikrofoni ees. Seda on hakanud õpetama nimelt rida Pariisi teatrikooli. Õpilasi neis koolides on võrdlemisi rohkesti. Isegi välismaalased lasevad prantslasi endile õpetada, kuidas peab esinema mikrofoni ees. Õpetust antakse lauljatele, näitlejatele, kõnelejatele ja ka neile, kes mängivad mitmesuguseid muusikariistu. Õpilaseks on mitte ainult noored algajad, vaid nende hulgas leidub ka tuntud nimedega kunstnikke, poliitikuid ja teisi avaliku elu tegelasi.

Kas ka meie riiklik teatrikool ei peaks seda ala käsitlema? Sobivaid õppejõude selleks leiduks.

*

Kas olete kunagi varastanud ooperikiikri? — Ärge naerge, armas lugeja, ja ärge pahandage, kinnitades, et korralikud inimesed ei tee sääraseid asju. Korralikud inimesed teevad sääraseid asju küll, nagu seda võib lugeda „Times'ist“. Nad teevad seda maal, mida tuntakse kui kõige ausamat, nad teevad seda kogu maailma džentlmenkonna pealinnas! Londonis ei ole ooperiklaaside vargus vaeste või mahakäinud inimeste erialaks. Kui teidki vallutab vastupandamatu tung teha sedasama, siis, astutud lugeja, ostke endale sõidupilet Londoni ja omandage siis seal päase kuhugi teatrisse. Aga see pilet peab maksma vähimalt viis šillingit. Kui olete maksanud selle meie oludes mitte just väikese summa, leiate oma istme kõrval karbi, milles lahtiselt ja kõigile vargatumidele absoluutselt kättesaadavalt puhkab esmajärguline ooperiklaas. Inglise teatriomanikel oli seni niipalju usaldust oma vaatajate suhtes, et nad andsid kiikri iga külastaja käsutada, kes oli pileti eest maksanud vähimalt viis šillingit. Aga suuremeelsus tuleb enne langust: teatriskäijad ei püüdnud ooperiklaaside koha peal kasutamise, vaid viisid nad tänuga koju.

Ärge arvake, kallis lugeja, et tegemist on juhusega. „Times'is“ artikkel nendib fakti, et igal aastal kuob umbes tuhat viissada kiikrit — kuhu, millal ja miks, seda ei tea keegi. Artikli kirjutaja lihtsalt ei tule mõttele, et selle põhjuseks võiks olla rööm vargusest. Nii primitiivselt ebaausad ei olda Londonis. Ta arvab, et enamal juhtudel on tegemist hajameelsusega — ja selleks, et anda tagasi säärane ooperiklaas, selleks herra või proua unustaja on kas liig laisk või liig päimlikus seisukorras. Edasi arvab artikli autor, et põhjuseks võib olla ka ebausk: varastatud sünnipäevakingid pidavat tooma õnne(!). Üldiselt aga herra sõnavõtja on väga rahul: 1936/37. a. hooajal on läinud kaduma kakstuhat klaasi, järgmisel sesoonil aga kõigest tuhat viissada. Ideele, et võidakse murta kogu süsteem, Londonis ei tulda. Sest kui solvunud oleks siis elanikkonna aus o!a!

Omapärane selle tööga juures on kõigepealt see: mitte vaesed inimesed ei varasta kiikreid, vaid rikkad — splinist, spordi pärast või teisel õudsel ajureil. Võib-olla professor Siegmund Freud, kes ju nüüd elutseb Londonis, jõuab selgusele selle kohta, miks nad seda teevad.

Üks abinõu võeti süski tarvitusele kiikrivaraste vastu — mitte selleks, et neid karistada, vaid et neile kergendada teed paranemise poole. Teatrituaajades pandi

üles suurend plakateid, millede järele igaiüks, kes on juhuslikult kaasa võtnud ooperiklaasi, võib selle tänaval või teatri sissekäigu juures anda kätte esimesele vastujuh-tuvale bobbyle ehk politseikornäikule, kes selle siis eritasuta ja etteheiteta viib tagasi teatrisse.

Nüüsis — härradel vargail, keda imelikul kombel ei ole müüdu kunagi, ka Ascoti võiduajamistel mitte, tabatud mälestuseks kaasavõetud klaasidega, ei ole tarvis endil vaeva nähagi: politsei ise ruttab heaks tegema nende eksimust — oo õnnis Inglismaa!

*

Esimene, suurim, odavam...

Esimene kivist teater ehitati aastail 340—328 e. Kr. Ateenas.

Esimised raudeesrüüded võeti a. 1820 tarvitusele Pariisis, pärast seda, kui need oldi juba a. 1782 ette pandud.

Nagu teatab Racine, vilistati esimest korda teatris a. 1680 de Fontenelle'i „Aspari“ etenduse ajal.

Odavaimad teatrikohad on Hiinas. Parim koht hiina teatris maksab meie rahas viisteist senti, kusjuures väärrib märkimist, et etendus sageli kestab kaheksa kuni kümme tundi.

Loom kaastegelasena toodi esimest korda lavale a. 1650. See oli hobune, kes Corneille'i „Andromedas“ mängis Pegasust, luuleratsut. Ta esines nähtavasti hästi, sest kogu Pariis kõneles temast.

Vanim teatrisedel Euroopas, mis on säilinud, pärineb a. 1429. Teda hoitakse alal Hendersoni teatrisedelite muuseumis Londonis, mis on seda laadi ainsaks kogu maailmas. Ta on kirjutatud musta tsüga pärgamendile ja teatab mingisuguse rüütlinüüdendi ettekandest.

Maailma menukaim teatritükk olevat ikka veel „Charley tädi“. Selle autor, Brandon Thomas, on aastate kaupa iga päev saanud tasuna meie rahas 15.000 krooni...

*

Juba koelm aastat töötab Saksamaal rügiautotee-teater. See teater, mis allub Kraft-durch-Freude-organisatsioonile, mängib eranditult rügiautoteede ehitavale töölisile ja on nende juures äärmiselt populaarne, kuna ta sageli näda-late kohta on nende ainsaks lõbustajaks. Kui kaua sa õhtuti ikka mängid kaarte, laulad või jutustad kaaslastele mälestusi. Tahaks nagu vaheldust. Ja siis — harilikult just kõige parajamal hetkel — sõidab kohale nimetatud rändteatri suur auto-bus, mis trupile ei ole mitte ainult liiklemisvahendiks, vaid ka korteriks ja garde-roobiks. Siin rüetutakse ja mängitakse, teatrisaal ja lava aga tuleb harilikult alles enne etendust üles ehitada ja sisse seada. Kulissid on kaasus sumas autobuses. Arusaadavalt mängitakse kergemat repertuaari kakkuste, suudluste ja happy-end'iga. Aga see repertuaar ei ole alaväärtuslik ja mäng on igati soliidne ning korralik.

*

Itaalias püütakse teatri alal uuesti leida teed rahva juure, uuesti muuta teatrit rahva teatriks. Selleks teatriks peab, lähtudes teatrielu kolmest tähtsast ajajärgust, greeka, rooma ja keskaegsest jälle saama v a b a õ h u t e a t e r.

Kogu Itaalias on veel olemas antiikaja teatreid, osalt veel säärases seisukor-ras, mis lubab neid täiel määral kasutada. Lõuna-Itaalias, kus suurelt jaolt arenes helleeni kunsti- ja kultuurielu, seisavad veel praegu vanagreeka teatri tunnustaja-tena Sürakuusi ja Taormina amfiteatrid ja templite varemed, millede usundlikest mängest tuleb otsida teatri alguste algust. Selle kõrval Pompeji, Ostia, Fiesole, Gubbio, Verona, Pola, Aosta ja Trieste rooma amfiteatrid moodustavad ideaalseid paiku, kus saaks uuesti elustada klassilist antiikset teatrit.

Aga loomulikult ei saa neid antiikaja varemeid kasutada nende praeguses sei-sukorras: oleks lihtsalt mõttetu kanda klassilist tragöödiat ette keset väljakaevamis-paiga jäänuseid ja töelise lava asemele panna minevikku vajunud maailma varemed.

Vaatame nüüd, millised ettevõtted on rakendatud teatri uuesti rahvapäraseks tegemise teenistusse.

Kõigepealt need on nimetatud „Thespise kärud“ (carri di Tespi). Esimene „carro di Tespi“ asutati fašistliku valitsuse poolt „Dopolavoro“ kaasabil 1930. a., tegutseb nüüsis juba kaheksandat aastat. Nüüd on neid „kärusid“ neli — üks ooperi, kolm sõnalavastuse alal. Need „Thespise kärud“ on r ä n d t e a t r i d, mis autoron-gides veavad endaga kaasas kogu tarvisminevat materjali, nii et lähima aja jooksul on võimalik kustahes paigas püstitada ehne vabaoõhuteater mugavate parketi-istmete ja tüüstikult varustatud lavaga. Ooper-rändteatril, mis on igati suurim, on

3000 parketi- ja 2000 rõdukohta. Lava seisneb terastorudest tellinguist, milledele saab püstitada kuni 26 m kõrgusi ehitusi. Lava-avaus on niisama suur kui suurimail ooperilavadel. Sinna seltsib täiuslik lavavarustus, veoautodele monteeritud elektrijaam ja kogu muu varustus, näitlejate garderoobidest teatribürooni, rätsepatöökjast rekvisiitidekambriini jne. Sel teatril on kaasas ka baar ja „jutuajamis-tuba“ personaalile, mis koosneb umbes 400-st inimesest.

See hüglapaarast laseb end mõne tunni jooksul üles ehitada ja lammutada. Sel viisil „Thespise käru“ oma autokiirrongiga, mis koosneb 12-st tagavankriga veoautost, võib igal õhtul mängida eri kohas. Ooper-rändteatril on isegi kaks lava: kuna ühes linnas veel mängitakse, ehitatakse teises juba teist lava. Sõnalavastus-rändteatril on 2000 istekohta, moodne lava, isegi pöördlava. Hiljuti kutsuti ellu veel 22 nimimetatud „Carri di Tespi Filodrammatici“ („asjaarmastajate rändteatrid“), kus näitlejaks on asjaarmastajad ja mis väiksematena külastavad väiksemaid paik-kondi, kus ei leidu küllalt vaatajaid normaalsele „Thespise kärule“.

Suvekuudel ilmub väikesesse provintsilinnadesse, suurematesse küladesse või maa-alevikesse, kus võib-olla ei käinud veel ükski teater, teatrirong. Viie tunni jooksul turuplatsile või mõnele muule vabale väljakule kerkeb nagu nõraväl teras-torudest ehitus, lavataeva poolkera tassitakse kohale ja ümbruskonda tekib lõpmata palju telke ning barakke. Kui jõuab kätte õhtu, särab helgihelkide valguses hüglahitus, selle ees on parkett, milled leiab kohta 5000—6000, mõnikord ka 10.000 inimest, ja ülalt lavalt kõlab itaalia ooperi aariaid, või vilunud näitlejad etendavad uusimat komöödiat, millel eelmisel talvel linnas oli olnud suurim menu. Ooper-rändteater annab suve jooksul umbes 75 etendust kokku poolele miljonile pealtvaatajale, sõnalavastus-rändteatrid etendust, mida vaatab pealt sadu tuhandeid inimesi.

*

Dodie Smith, „Estonias“ ja „Vanemuises“ mängitud „Esimese kevadpäeva“ ja teiste lavateoste autor, on kirjutanud uue näidendi, mis hiljuti tuli Londonis esietendusele. Ta pealkirjaks on „Dear Octopus“ („Armas merepoliit“). Loeme, mida selle uudise kohta „Observeris“ ütleb tuntud teatriarvustaja Ivor Brown: „Siin on teile näidend suurest soovast. Sohvad on mõnusad asjad, aga neil on üks halb külg — neil võib nimelt kergesti magama jääda. Sel sohvad, selle nahaga kaetud perekonnanäidendi etendusel, tuleb teil istuda kaua aega. Preili Dodie Smith ei anna midagi vähesel määral, ja niisuis te võite istuda ja vahutada väga suurt perekonda selle kokkutulekul, kuni selle kolmanda ja neljanda põlvni. Ja kui enam ei pisa isegi kõrgist neist Randolphest, siis ilmub Essevi paruni lossihalli Tuhkatriinu Fenny, seltsidaam, kes väikselt austab noorherra Nicholast ja keda see Randolphite perekonna elameeldivaim võsu oma kassiliku käitumisega peagu sisse veab. Fenny igatsused annavad teosele seda, mida heal tahtmisel võiks nimetada siindmustikuks, üldiselt aga see on perekondlikke lõbustusi pakkuv perekonnaparaad. Näidendis näib olevat teataval määral koorke seda, mida teatriskäijad armastavad, nurgas istuvas Tuhkatriinust lastetoa-koomikani, Jumala kohta käivaist pisijutlemisist sentimentaalse kõnedeni vanaema kuldpulmal, väitest, et ei sure kunagi see, mis on tõesti ilus, sekeldusteni vannid ja kuumaveepudelidest pärast. Ühe sõnaga „kodune“ asjake.

Kuna siindmustikku oieti ei olegi, mingit ideed samuti mitte, ei jää mul muud üle kui pühendada oma tähelepanu osakandjale.

Sis Ivor Brown kiidab ettekannet, tõstes eriti välja Marie Tempest'i vana-ema osas.

*

Hiljuti sai 70-aastaseks Jaroslav Kvapil, esimene moodne tšehhi näitejuht ja tšehhi teatri reformaator, ihtlasi ka silmapaistev näitekirjanik, kelle „Obiaka“ on tõlgitud inglise, saksa, hollandi, flaami, kroaadi ja ungari keele. Kolme-kümneaastasena Kvapil kirjutas oma esimese ooperilibretto ja üheksa aastat hiljem ta andus lõplikult teatripraksisele. Kaheksateist aastat Kvapil juhatas tšehhi rahvus-teatrit, seitse aastat Praha linnateatrit. Kvapili parimate lavastuste hulka kuuluvad Goethe „Faust“ ja Schilleri Wallensteini-triloogia, mille ta kandis ette ühel õhtul, lihtsustades lavapilti seniikulmatul kombel. Keset maailmasõda ta korraldas suure-pärase Shakespeare'i-tšükki. Ta Ibseni-lavastused, millede naispeaosi mängis ta naine, suur tšehhi tragöödiatar Hana Kvapilová, said eeskujuks niihästi näitejuhtidele kui ka näitlejatele. Kvapil on lavale toonud ka palju tšehhi näidendeid, olles siingi teerajajaks, on palju näidendeid lava jaoks ümber töötanud ja tõlkinudki. Hispaanias ta viis Smetana „Müüdnud mõrsja“ menule ja oli Pariisis abiks sama ooperi lavastamisel.

*

Hiina draama on kombinatsioon kahekõnedest, mida kõneldakse, ja lauludest, mida lauldakse. See ei ole pleonasm, sest läänemaailm tunneb küllaltki kahekõnesid, mida lauldakse, ja laule, mida kõneldakse ehk deklameeritakse. Hiina komöödias domineerib proosa, hiina tragöödias ja vahepeal seisvas draamas, mis käsitleb inimarmastust ja -maresid, domineerivad laulud. Hiina draama ehk „hsi“ on pigemini ooper kui draama selle sõna meil tarvitatavas mõttes.

Ainult lühenedes hiina draamale kui ooperiliigile võime täiel määral aru saada sellest suurest poolehoiust, mis talle ikka saab osaks hiinlastest kuulajaskonna poolt. Siin mängivad mõju saanutamisel koos värvi, hääli, õhkkeond ja tundmus. Nüümetatud „chingshi“ („Pekingi draama“) on repertuaar, mis koosneb vähem kui sajast „nüü-dendist“, mida aga mängitakse üha uuesti, ilma et nad kaotaksid oma populaarsust. Muusika on hiina draama hingeks, mäng aga on ainult selle lisandiks ega tõuse harilikult kõrgemale läänemaailma ooperiprimadonnade omast.

Hiina ooperikülalastaja hindab hiina näitlejat laulu ja mängu seisukohalt. Aga see nüümetatud „mäng“ on sageli ainult puhttehnilist laadi ja seisneb teatavaist konventsionaalseist tundmuseväljendusist — läänes primadonna rinna tõusust ja mõõ-nast ning idas pisarateta silma pühkimises pika varrukaga. Aga kui näitleja mängib hästi, siis on iga žest ilus ja iga poos omaette pilt. Kuulus Mei Lanfang, kes on otse kohutavalt populaarne hiinlaste juures, meeldib väga ka eurooplastele ja ameerik-lastele.

Vastandiks läänemaailmale hiina ooper on vaimutoiduks just vaestele rahvakihti-dele. Kujuteldagu rahvast, kes tunneb peast kõiki „Tannhäuseri“ või „Tristan ja Isolde“ „aariaid“ ja laulab neid igal pool ja igal ajal, ja teil on selge vahekorid hiina ooperi ja hiina rahvamasside vahel. Hiinas on olemas ka oma „ooperimaania“ — te võite Pekingi vanul tänavail sageli näha madalamaist rahva klassidest pärinevaid „hulle“, kes sassi aetud juustega ja kaltsudes laulavad „K'ungch'engchi“ aariaid või mängivad suure Chuko Liangi osa. Kui Euroopas või Ameerikas oleks süürane stseen mõeldav?

Arevad päevad enne Müncheni kokkuleppet on oma jäljed jätnud ka nii mõnegi maa teatriellu. Budapestis oli 26. septembril suur õhukaitsesharjutus. Sel puhul jättis kaheksa erateatrit õhtused etendused ära põhjendusega, et õhu-kaitsesharjutuse tõttu niikuinii ei tule publikut. Ainsa suure teatrina mängis Rahvus-teater. ja nimelt sel lihtsal põhjusel, et ta on igati ette valmistatud õhurinnaku juhaks. „Pester Lloyd“ leiab õhukaitsesharjutusele järgneval päeval, tähendab veel enne Müncheni kokkuleppet, et oleksid pidanud mängima kõik teatrid, sest just ärevail päevil teater võivat etendada suurt osa rahva rahustamisel. See olevat suurim heategu, mida ükskõik milline teater võib osutada inimekonnale. Rahvus-teater oluadki kõne all olevat õhtul välja müüdnud. Ka Kuninglik ooper tegevat — nii kirjutati enne mainitud kokkulepet — ettevalmistusi selleks, et ta etendused võiks jätkuda eksitamatu.

Milles siis seisid Rahvusteatri ettevalmistused? Kõik aknad olid üle kleebitud tumeda paberiga, nii et välja ei pääsnu ükski valguskiir. Kohanüütajad (piletörid) olid varustatud taskulampidega, et neid kasutada juhul, kui valgus peaks kustuma kogu teatris. Ja mis peaaasi — teatril on pommikindl varjend parteri taga asuva jalutusruumi nöl, mis on ehitatud v a n a teatri tohutupaksude müüride sisse.

Materjalide kasutamine allikat nimeitamata on keeldud.

Lavakunsti ja -kirjanduse ajakiri „TEATER“ — V aastakäik
TOIMETUS: O. Aloe, L. Kalmet, H. Kompus, V. Mettus, P. Põldroos, L. Soonberg
VÄLJAANDJA: Eesti Näitlejate Liit ● VASTUTAV TOIMETAJA: Paul Olak
● Jimub üks kord kuus, välja arvatud Juuni, Juuli ja august

Toimetuse aadress: Tallinn, Vabadusväljak 7—3
„EKA“ maja ● Telefon 479-40 ● Postkast 357
Tegevtoimetaja kõnetunnid samas iga päev 10—1

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused (arve nr. 434) ja teatribürood ● Üksiknumber 35 senti
aastakäik kr. 2.—, välismaale kr. 3.—

VAARTMETALLASJADE
& MÄRKIDE TEHAS
PÄRNU MAANTEE 20 TELEFON 45279

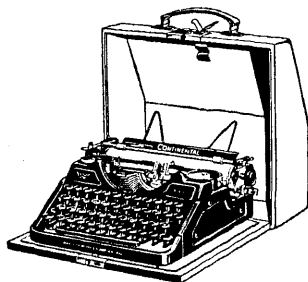
Oleme avanud tehase juures

müügiosakonna

Palume lugup. ärisõpru meie müügiosakonda ostukohustuse külastada ja veenduda meie toodete rikkalikus valikus ja kunstipärases joones

∫

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

CONTINENTAL

büroo- ja kohvermasinad on kvaliteedilt ületamatud. Äärmiselt stabiilne ehitus ja materjali headus tagavad kauaaegse ja hulgalise töötamise.

Hinnad Kr. 200.— alates.

TUNTUD ROOTSI

ORIGINAL ODHNER

ARVUTUSMASINAD.

Nõudke ostukohustusest demonstreerimist ja katalooge.

K/m. LIER & ROSSBAUM,

Tallinn, Viru tänav 7.

Triikpesutööstus

valmistab meeste pesu tellimise peale, nagu:

päevasärke
frakisärke
kraesid
veste
pidzaamasid
supelmantleid
j. n. e.

Diplomeeritud meistri

L. KRUPKIN'i

juhatusel

TALLINN, SAUNA 8,
TELEFON 459-59

N. T E L I S T E

Suures valikus igasugust riidekaupa

Viru tän. 10, telefon 450-93, Tallinn

SÕJAVÄE MAJANDUSÜHISUS

TALLINN, PIKK T. 4.

Meie pesutöökoja tooted rahuldavad nõudlikuima tarvitaja.

Rikkalikus valikus:

- Päeva-, triik-, õhtu- ja öösärke
- Pidžaamad, Hommikukuued
- Mantlid jne.

Eritellimised tellija näpunäidetel

Kohvik

H. Feischner & Poeg

Tallinn, Harju 45

Telef. 445-00

Igasugu

seemned

puukoolisaadused jne.

EESTI SEEMNEVILJA ÜHISUS

KÕIKI HOOAJA KODU- JA VÄLIS-
MAA RIIDEKAUPU SUURES VALIKUS

SOOVITAB

H. GUTKIN

INGLISE MAGASIN

TALLINN, VIRU 4, TEL. 436-46

A/s. **NORMA**

Tallinn, Narva mnt. 19

Telefon 306-40

PLEKIST:

Pakendid, karbid ja
litograafilised sildid

F^a Adolf Klaff

Paberi- ja kirjutusmaterjali kauplus

Harju 21, Tallinn, telefon 436-51

JAHIMEHED! Meilt ja meie esindajailt kohtadel ostate kõige soodsamalt jahitarbeid, nagu:

suitsuta jahipüssirotu „Sokol“, 100 grammilistes plekkkarpides ja

suitsuga jahipüssirotu „Põhjakoikas“, 100 grammilistes pakkkarpides,

padrunikestasid (suitsuta ja suitsuga rohu jaoks), **tongisid** j. n. e.

Peale jahitarbete pakume oma ladudest mitmesuguseid käsituskindlaid lõhkeaineid, lõhkekapsleid, süütenööri jne.

LÕHKEAINETE JA SÜÜTEVAHENDITE KESKLADU

K/üh. M. J. SEPP & Ko

Tallinn, S. Karja 18-20, telefon 462-22.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulustestega „TEATRIT“

**Kirjutusmasinaid,
õmblusmasinaid,
jalgrattaid,
radioaparaate**

müüb soodsa järelmaksuga

KR. SAAR & Ko.

TALLINNAS, Viru 3 • TARTUS, Raekoja 2

AKTSIASELTS

Telefonid: Juhatus 450-38.
Ladu ja kontor 450-39.

«**VILL**»

TALLINN, V. KARJA 12

Villase ja siidriide kudumine. Riide värvimine, trükkimine ja apretuur.

Villase ja puuvillase lõnga värvimine. Mertseriseerimine.

Meie riided erinevad värvitoonide ja värvi ehsusega, kuna oleme just spetsialiseerunud apretuuri ja värvimise headuse lõstmisele.

LÕNGA JA RIIDE MÜÜK AINULT SUUREL ARVUL.

VABRIK Narvas, telefon 70.
Tallinnas, Koplis, telefon 12.

Trükikoda

ESTOTRÜKK

Tallinn, Suur Karja 8

Telefon 445-25

Uuendades oma ettevõtet olen suurendanud oma riideladu nii kodu- kui ka välismaa uudismustritega

ülikonna-, fraki-
ja
palituriide alal

Kohale jõudnud

talveuudiseid

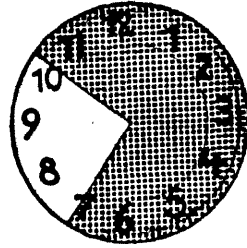

Roosikrantsi 16-2, tel. 475-73

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

PÜHENDAGE

OMA VABA AEG ENESE-
ARENAMISELE, LUGEDES

KIRJANDUST

KOOLIRAAMATUID
KOOLITARBEID
KIRJUTUSMATERJALE
JONISTUS- JA
MAALIMISTARBEID
PABERIKAUPU
KANTSELEITARBEID
JNE. JNE.
SOOVITAVAD SUURES
VALIKUS

„PÄEVALEHE“ RAAMATUKAUPLUSED
TALLINN, S. KARJA 23 • PIKK 2

„LASTE RÕÕM“ LOOB LASTELE RÕÕMSA
MEELEOLU
ILMUB KORD KUUS

Teatrisõbrad celistavad ootusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.